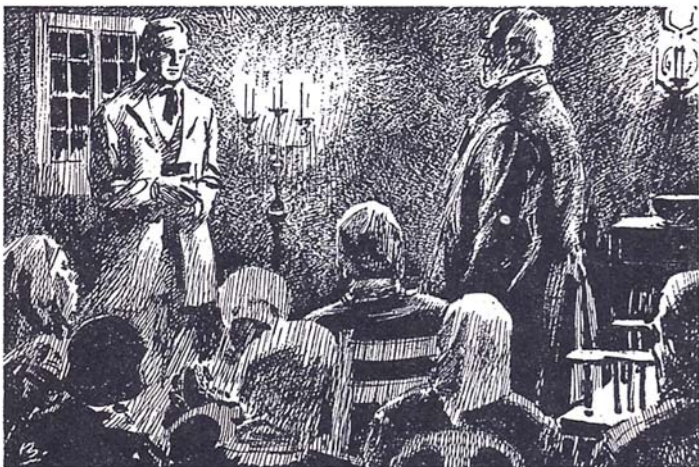

I kraft av det samme hellige embede, som påbyr å se Guds ord purret og rent forkynt etter Skriften, og å hindre lekfolk i å forvirre menigheten, forbyr jeg herved Hans Nielsen Hauge å holde den slags møter innenfor mitt sogn og min menighet.

Konventikkelplakaten av 1741

ga en del forordninger om hvordan konventikler (møter) skulle avholdes. Loven — feiltolket og feil brukt ble en viktig bremsekloss på lekfolkets forkynnelse gjennom mange år — og ble brukt med stor kraft mot Hans Nielsen Hauge. I tiden han fikk være fri fra 1796 til 1804 ble han arrester 10-11 ganger for til slutt å bli satt inn i 10 år uten lov og dom. Da rettssaken endelig kom opp, lød dommen på 2 års straffearbeid. Dommen ble anket og i stedet fikk han 1000 riksbankdaler til Christiania bys fattigkasse + saksomkostninger på 1000 r.b.daler. Et rent justismord — for Konventikkelplakaten hadde ingen straffeparagraf. Og sett på bakgrunn av alle de tap av penger, eiendom, lidelse og helse de med urette hadde påført Hauge — er det noe av det groveste som har skjedd i norsk rettspraksis.

Tegningene i heftet er hentet fra Haugeboken av Bull, Lunde forlag

Utgitt av AKF/Krossen Media

Pb. 196, 4734 Evje Tlf.: 47-379-31053 faks: 47-379-30157

e-mail: akf-evje@online.no no 2011 ©

Tillatt gjengivelse kun uten forandringer og klar henvisning til kilden.

Hans Nielsen Hauges Reiser, viktigste Hendelser og Tildra- gelser, i Norge fra 1796 til 1814

**Jesus din søte forening å smake,
lenges og trenges mitt hjerte og sinn**

i Norges frigjøring og prinsipper for en sunn tankegang når det gjelder statsmakt og kristenliv. 2005-05-18 14:07:00 Norvald Yri Misjonær og forsker. Fjellhaug skoler.

3. Dagens blomst i avisen Dagen 4 juni- 2005 lyder: Jørgen Høgetveit fortener stor takk og "blomar" for bok og artiklar - som gjev oss eit forvitneleg historisk kristent ljøs over hendingane kring unionsoppløysinga 7. juni 1905. **Tollak Jakobsen** (Med i Stiftelsen Vardevakt og leiar av 1. mai møtet på Jæren/Bryne i år.)

4. Red. Johannes Kleppa i avisen Dagen gir boka ei heilsides omtale og skriv: "Jørgen Høgetveit fortener stor takk for boka. Eg trur knapt det er skrive noko meir omfattande og betre om Jørgen Løvland enn dette. I alle fall ikkje i seinare tid. Det kristne perspektivet boka er skriva ut frå, er særleg viktig. Difor: Les - og vert inspirert av Løvland." Dagen 30-mai - 2005.

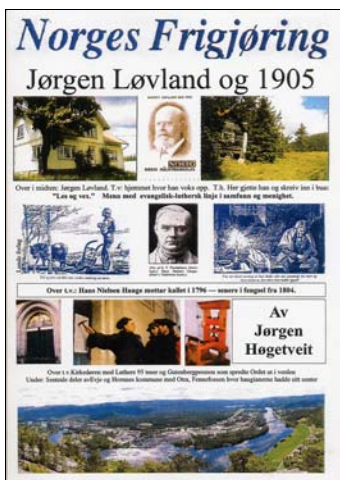
5. KpK - Kristelig Presse Kontor går i disse dager ut med en fin omtale og bilder av boka og forfatter til alle sine kontakter i mediaverden i Norge.

* * * * *

Boken om "Norges Frigjøring Jørgen Løvland og 1905" koster kr. 175,- . Boka er på 158 s med flotte fargebilder og en CD-plate med powerpoint presentasjon av viktig stoff og bilder fra den tiden.

Boken "Aktuelle artikler om 1905 i 2005" inneholder en rekke toppaktuelle artikler som ble skrevet i forbindelse med feiringen av 1905 i 2005. Det er mye solid historie satt inn på de 170 sidene til kr. 150,-.

Boken "Norges Frigjøring. Jørgen Løvland og 1905"

AKF/Krossen Media av Jørgen Høgetveit Pb.
196.4734 Evje. Tlf.: 379-31053 faks: 379-
30157 www.Kommentar-Avisa.no

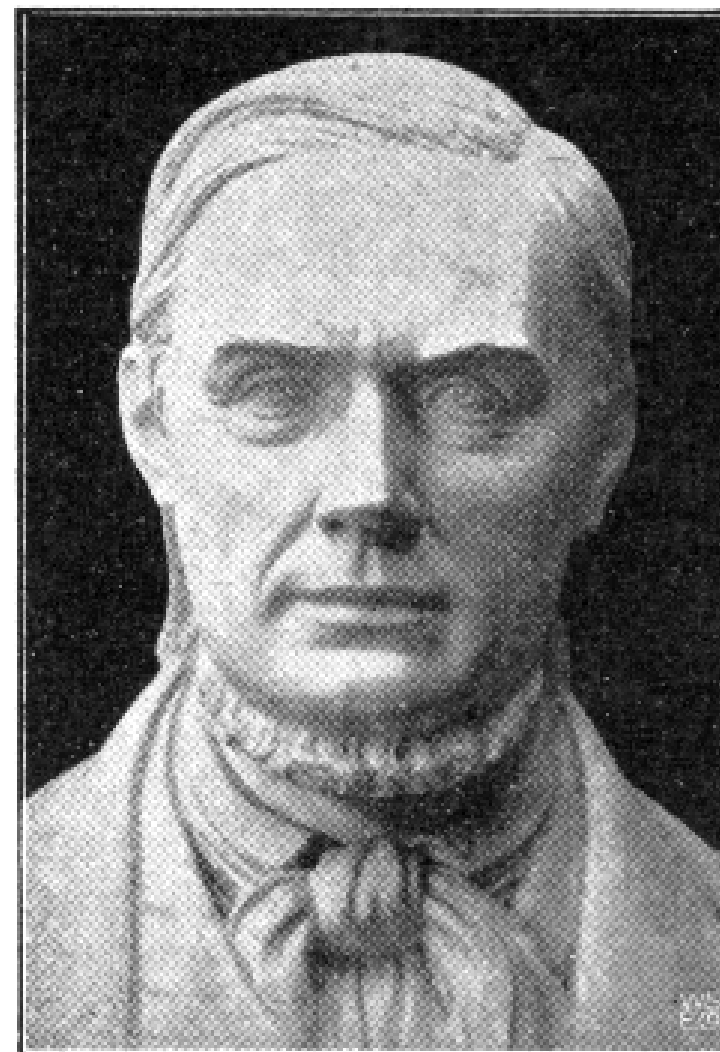
Boken forteller hvordan Norge ble
bygd opp i det nittende århundre - hva
man nå river bit for bit.

Du kan være med å stoppe ødeleggelsen av
Norges basis og fremtid.

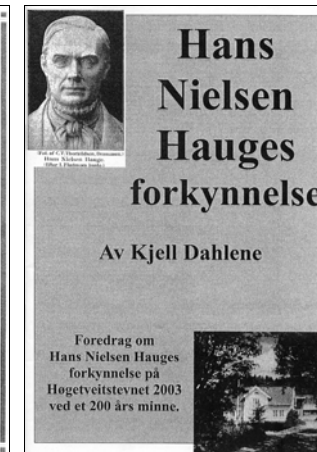
En liten oppsummering av hvor vidt og langt
budskapet om "Norges Frigjøring,
Jørgen Løvland og 1905" er rullet til nå.

L. Den kristne seier i Amerika Norge I Dag
har kostet på boka omtale i to - tre nummer av bladet med flere
sider - p.g.a. som de sier — boka er svært viktig — noe som kom-
mer fram også av uttalen til sjefsredaktør Sæle under. Den 3.5.
skriver han: "Daniel Dencker, styremedlem i Norge IDAG, ble
bedt om å ta med seg de nye bøkene fra Amerika. Vi fikk et gle-
dessjokk da vi forleden fikk stabelen i fanget. Vi så hvordan fien-
dens bøker mener at de kristnes seier i Amerika, er et historisk
gjennombrudd. Er det sant? Da er det også sjanser i Norge for
kristen innflytelse i samfunnet. Vi har sittet og bladd i 10-20 helt
nye bøker, fra det intellektuelle Amerika. Og de handler om hvor-
dan de kristne tok makten i verdens viktigste demokrati. Dhimmie-
ne i Norge, det vil si kristne som er slått ut av venstrevridde medi-
er, der 70-80 prosent av journalistene stemmer venstresiden, og
ingen de to folkepartiene KrF og Frp, sier vi ikke kan lære noe av
Amerika. Vi fortsetter å lese fiendens bøker, og tro litt på de fan-
tastiske beskrivelser av vår seier. Det er jo som vi har sagt: Vi le-
ser venstresidens bøker, de leser ikke våre. På en måte er vi de sis-
te intellektuelle. **Og så gleder vi oss over Jørgen Høgetveits bok
om Jørgen Løvland, statsministeren i Stockholm som så vår
Gudledete historie i 1905.** Bare ateisten Christian Michelsen ble
nevnt i skolebøkene av ateistiske historikere. **Sjefsredaktør Finn
Jarle Sæle i Norge I Dag 3.5.2005.**

2. Toppaktuell bok av Jørgen Høgetveit Kommentar:
Globaleksperter og leder for AKF, Jørgen Høgetveit, har skrevet
en bok som bør være obligatorisk lesning for alle som er engasjert

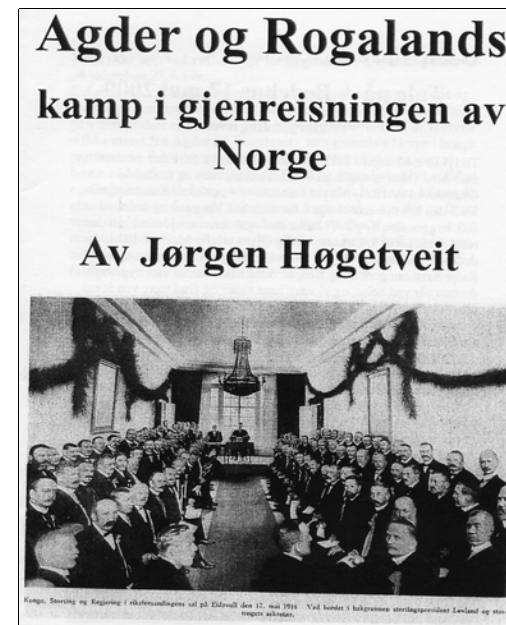

(Fot. af C.T.Thorkildsen, Drammen.)
Hans Nielsen Hauge.
(Efter I. Fladmoes buste.)

Heftene er i A 5 format og koster kr. 45,- pr hefte + frakt. De to heftene under får du med gratis om du bestiller noen av heftene og bøkene du finner omtalt på disse og neste sider.

Vi har også et glimrende foredrag av tidligere lærer Arne Ljosland om "Haugianerne og Vekkelsesfolket i kamp" i A4 kopi. Kr 30,-

Treffande om Hauges forkynning

fakta/bok

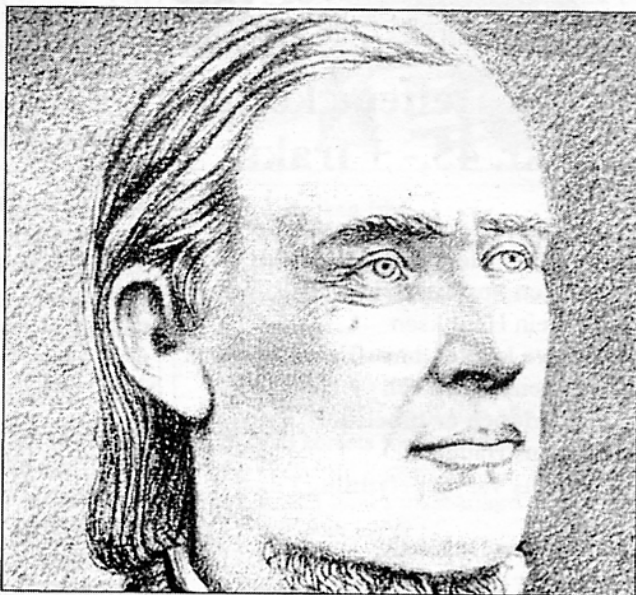
- Kjell Dahlene
- Hans Nielsen Hauges forkynnelse
- Akademi for Kristen Folkeopplysning 2003
- Hft. 32 sider

Redaktør J. Kleppa i Dagen

I Setesdal vert det arrangert noko som her Høgetveitstevnet. Her vert gjerne viktige historisk tema tekne opp. I fjor var det 200 år sidan Hans Nielsen Hauge var i Setesdal og forkynte Guds ord. Det var utgangspunktet for at Kjell Dahlene vart beden om å halda ei føredrag med tittelen «Hans Nielsen Hauges forkynnelse».

Dahlene er forkynnar i Norsk Luthersk Misjonssamband, og ein godt teologisk skodd lekmann. Han har særleg omfattande kunnskapar om norsk lekmannshistorie. Føredraget vitnar også om det, og gjev ei god innføring i Hauges forkynning.

Hauge både preika og skreiv mykje, og det fekk ei enorm innverknad i folket. Likevel er bøkene hans i dag lite kjende og enda mindre lesne. Heller ikkje for-

kyninga hans er vidare kjent. Det er helst Hauges person, det han stod for og livsverket hans som står i fokus. At Hauge har hatt stor kykjehistorisk innverknad, har lenge vore kjent. I dei siste åra ha det vorte stadig meir erkjent kva samfunnsmessig betydning han også hadde. Profane historikarar løftar han no fram.

Om Hauge si forkynning er det skrive heller lite. Dahlene

påviser at vi har ikkje originale preiker etter han og det er heller få historiske vitnemål frå forkynninga hans. Likevel er det materiale nok til å danna seg eit inntrykk både av innhaldet i forkynninga og forkynningsmåten. Dahlene seier at Hauges forkynning var som «hammerslag mot samvittighetene», men han var ikkje lovisk. Hauge talte med åndskraft til evangelisk frigjering.

Dette er eit lite, men lærerikt hefte, særleg for den kyrkjehistorisk interessert og som ei motvekt til dei mange tidsaktuelle tankane om forkynning.

Forord, utgiver

Hans Nielsen Hauge var en mann kalt og utrustet av Gud for å gjenreise Norge til den tjenesten Gud hadde utsett oss til i tjeneste for Han til verdens ende.

(Ap. Gj. 17)

Hauge la både det åndelige, rettslige og det materielle grunnlaget for gjenreisning av landet — som var dypt nede på mange måter.

Hauge ble mer eller mindre forfulgt fra han i 1796 fikk sin store kallsopplevelse på jordet bak pløgen i Tune i Østfold.

I sporene etter hans forkynnelse vokste det fram en rekke landskjente lekmannsforkynnere og kristne politikere (Venstrehøvdinger) fra Ole Gabriel Ueland til Jørgen Løvland. Det går en linje av vekkelse og frihet fra sjelens indre til nasjonal frihet som ikke kan forklares på annen måte enn at det var Gud som grep inn gjennom denne mannen og en rekke som fulgte i hans fotspor.

I vår tid hvor så mye av denne arven raseres, er det all grunn til å sette seg grundig inn i denne vår historie som skapte så mye godt — men som nå er i ferd med å gå tapt. Spesielt er det viktig fordi Bibelen også pålegger oss i Heb. 13 å gi akt på fedrene, utgangen av deres ferd og etterfølge deres tro. De arbeidet og kjempet gjennom store lidelser fram til seier for folk og land.

Se boklisten bak i heftet. Der finner du mye av det du trenger for å være med i denne striden for vårt kjære fedreland.

Tid og rom var ikke mer, verden omkring var borte.

Jesus, din søte forening å smake

Jesus, din søte forening å smake Lenges og trenges mitt hjerte og sinn; Riv meg fra alt det meg holder tilbake, Drag meg i deg, min begynnelse, inn! Vis meg rett klarlig min jammer og møyen, Vis meg fordervelsens avgrunn i meg, At seg naturen til døden kan bøye, Ånden alene må leve for deg.

Styrk meg rett kraftig i sjelen her inne, At jeg kan kjenne hva Ånden formår, Ta meg til fange min tale og sinne, Led meg og lokk meg så svak som jeg går! Meg og hva mitt er, jeg gjerne vil miste Når du alene i sjelen må bo, Og seg omsider på døren må liste Hva som forstyrrer i hjertet min ro.

Å, den som kunne det ene kun lære, Seg å oppofre med hjerte og hu! Å, måtte Jesus mitt allting kun være, Jeg er dessverre langt borte ennu! Jesus, som gav meg et hørende øre, Rekk

**Forkynneren og haugianeren Erik Ven-
jum skrev denne sangen på låvedøra da han
hørte at Konventikkelplakaten var falt i 1842.**

**O, Takk, vår Herre kjær,
For sådan frihet er
At vi i fred kan tales ved
Om det som hør til salighet!
Ja, takket være du Som bliver ved ennu
Å øse ned Ånd, liv og fred
I samlet menighet!
Å underlige skjulte ting
Som så kan løfte opp vårt sinn
Fra nød og støt Til liv og glede søt!
Min frelsermann, Fra korsets stand
Jeg lengter hjem til himlens land,
Og ønsker titt å komme der
Til evig hvile blid.**

**(I Sangboka nå begynner sangen
”Ha, takk -”)**

meg til like din kraftige hånd, At jeg herefter min vandring
må føre Rett som en kristen i hellighets ånd!

Hør dog, o Jesus, din kurrende due, Hyrde, oppsøk ditt villfa-
rende lam! Vær meg blant myrra en leskende drue, Rens du
mitt hjerte fra synd og fra skam! La meg i bokstavens vesen
ei blive, Som kun gjør utvortes ærbar og fin, Ånden la loven i
hertet innskrive, Så jeg i sannhet må kalle meg din!

Jesus, når vil du dog skaffe meg hvile? Byrden den trykker, o
ta meg den av! Når skal jeg se deg rett vennlig og smile? Reis
deg å true det brusende hav! Kjærligste Jesus, du må deg for-
barme, Skjul dog ditt åsyn ei evig for meg, Edleste rikdom for
åndelig arme, Fyll mitt det uttømte hjerte med deg!

La meg, o Jesus, forgjeves ei bede, Se dog hvor sjelen er
hungrig og trett! Vær dog, Immanuel, hos meg til stede, Har
jeg deg ene, så bliver jeg mett! Fordum du sagde: De måtte
forsmekte Dersom jeg lader dem hungrige gå; Evige kjærlig-
het, kan du da nekte Sjeler som hungrer, en smule å få?

Nådigste Jesus, nu jeg vil meg binde, Ved dine løfters den
trofaste pakt: Beder og leter, så skal I og finne! Så har de
sanndrue leber jo sagt. Jeg vil med kvinnen fra Kanaans egne
Rope deg etter og bliver ei still Før du på bønner til slutning
må tegne: Amen, ja amen, deg skje som du vil!

Landstads rev. Nr. 296.

Hans Nielsen Huges egne ord om opplevelsen på jordet som forandret hans livskurs:

”Da jeg hadde sunget annet vers av salmen ”Jesus din søte forening å smake”, Styrk meg . . ., ble mitt Sinn så oppløftet til Gud, at jeg ikke sanset meg. At min sjel følte noe overnaturlig, guddommelig og salig, at det var en Herlighet som ingen Tunge kan uttale, det minnes jeg til denne dag så klart som om det hadde skjedd i går og nå er det 20 år siden Guds Kjærlighet besøkte meg på den måten. Ingen kan fradiskutere meg dette, for jeg vet alt det gode som fulgte fra denne Stund. Især den inderlige brennende kjærlighet til Gud og Nesten. Jeg hadde et ganske forandret Sinn, en Sorg over alle Synder, en begjærlighet etter at Menneskene skulle få Lyst til å lese i den Hellige Skrift. ”delaktig med meg i denne Nåde og en særdeles sterk Lyst til å lese i den Hellige Skrift.”

Så avslutter han slik: ”Det var da, jeg liksom så Verden ligge nedsenket i det onde, hvilket jeg sørget meget over og ba til Gud at han skulle forhale Straffen så noen kunne omvende seg. Jeg ville så gjerne tjene Gud og ba om at han måtte åpenbare meg hva jeg skulle gjøre. Da gjenlød det i mitt Indre: Du skal bekjenne mitt navn for Menneskene, formane dem til å omvende seg og søke meg mens jeg finnes, kalle på meg når jeg er nær og rører ved deres Hjerter så de kunne omvende seg fra Mørket til Lyset”.

Forresten er jeg daglig fornøyd, har sjelefyrd og hjertefryd, takker min Gud for sin særdeles overbestyrelse som har bevart meg til denne dag i sin sannhet.

Det gode synes og ved Guds bistand å vinne seier. Rolig og ukrenget lever jeg på en liten landeiendom i nærheten av Christiania, som venners hjelp har skaffet meg og som jeg især ved jordforbedring og et møllebruks anlegg har gjort til levebrød. Mine venner har meg kjær og jeg smigrer meg ved å nyte aktelse og vennskap hos Fedrelandets mest opplyste og aktverdige menn.

Hans Nielsen Hauge.

* * * * *

Hans Nielsen Huges ord, innhagd i gravsteinen hans, var:

”Jeg har svoret Den Hellige Ånd troskap, og Herren har hjulpet meg å være dette forsett tro.”

M.a.o. tro og trofasthet!

Han siste ord var:

“Følg Jesus. Å evige kjærlige Gud.” Så hvisket han: „Be med meg“ Og mens han og kona ber Fader Vår, slukner stemmen sakte ut, i flg boken av Jakob B. Bull, Lunde forlag.

og skifteforretningen over dette er sendt til meg. Mitt bos beholdning, inkommet før 1807, finnes i D. St. Skal jeg være fornøyd med betaling i denne myntsort, da får jeg omtrent 2 skilling for en tønne salt, og for hus og hjem, skip og laster og alt i forhold til det, som er svært å betenke. Men jeg gjør meg ennå det håp, at vår nåværende rettferdige regjering beviser meg all den rett, som er mulig for den og som med rimelighet kan tilkomme meg. Min formues tap var også ubetydelig for meg mot det øvrige uhell, min siste arrest har påført meg. For dette levested der luften av et snes, for det meste uordentlige mennesker, som ikke kommer i fri luft, er oppfylt med en mengde usunne, stinkende og skadelige dunster, har forandret og rystet min helse slik at jeg som var av den sterkeste legemsbygning og beste helse, jevnlig lider under blodsott, slim og koldfeber, gikt og kolikk, skjorbuk, vannsott, stadige forstoppelser og nervesvekkelser, som forårsaker et oppsvulmet legeme, gul og blek ansiktsfarge, en besynderlig overfølsomhet imot enhver luft og værforandring. Disse sykdommer hersker i meg daglig og to leger som sammen med forsiktighet i diett og levemåte, har ikke vært i stand til å helbrede dette.

§ 100. Jeg har nå til denne tid utstått 10 arrester eller heftelser, utenom denne siste, som varte på 11. året, 3 ganger slått, flere ganger vært forfulgt, og har ved Guds nåde unngått det onde som var tilsiktet meg. Mangfoldige ganger har jeg vært løyet på ære, gode navn og rykte. Gud gi meg nåde til å be for mine motstandere, og å ville dem vel for deres uvilje mot meg! At jeg øver og har øvet tålmodighet i mine trengsler, det kan de vitne som har hatt og har omgang med meg.

Hans Nielsen Hauges Reiser, viktigste Hendelser og Tildragelser,

tillike med en fortelling om de forskjellige Religions-Partier, han på sine reiser er bleven erkyndiget om, samt et kort Hoved-Indhold av hans egne Religions-Begreper eller tros-Bekjendelse.

3 Deler Beskrevet av ham selv.

Andet Oplag.

Christiania.

W m. Grams Forlag 1858

**I ny og mer moderne språkdrakt
ved: Trygve Einar Gjerde,
2008.**

FORORD.

I det første skrift som jeg foretok meg å skrive til lærdom for andre, forfattet jeg også min egen **Løbebane**, om hva som hadde hendt meg inntil mitt 25 år, som jeg fylte i år 1796. Jeg har vel også senere tegnet opp noe om min sjels følelser og hva som hører til min ånds innvortes utøvelser, som på en måte kan kalles min åndelige løpebane, men som ikke er bekjentgjort ved trykk. Jeg vil nå her beskrive mine reiser og det viktigste av det som samtidig har hendt meg og skjedd ved meg fra den tid jeg liksom ble kjent og trådde frem på denne verdens skueplass og inntil nå.

Til dette har jeg føyet til en kort oversikt over de forskjellige alvorligsinne religionspartier som jeg har møtt på, og endelig tilføyd min egen trosbekjennelse om hva jeg selv anser for hovedinnholdet av Kristus og Hans apostlers lære og den rette mening av vår evangelisk-lutherske religion. De fleste av mine lesere er vel kjent med at jeg ikke har studert og derfor ikke skriver som en lærd. Men da jeg vet at det allikevel kan være interessant for noen, og atskillige har endatil tilskyndet meg til det, så har jeg ikke villet la meg avskrekke fra å utgi dette lille verk, verken ved tanken om mangel på god stil og språk. Dette håper jeg velsinnede unnskylder, eller ved det at jeg for dette, som for mye annet, kan bli dadlet, ja vel også spottet. I mot dette så trøster jeg meg ved selvbevisstheten om min gode hensikt. Så mye vil jeg bare si til min egen unnskyldning når det gjelder de to første deler av skriftet, da har jeg av all evne beflittet meg på å fremsette **sannheten**. For det som jeg ikke har kunnet huske så nøye, har jeg heller villet utelate, og de

sember falt da den andre dommen dit hen at jeg for ovennevnte forseelser skulle betale til Christiania bys fattigkasse 1000 riksbankdaler G. B. og alle sakens flytende omkostninger, som ble nesten et like stort beløp, for øvrig frifinnes! En sakfører som jeg talte med i anledning av denne dom, foreslo for meg å søke benådning hos Kongen. Han mente at der kunne være grunn til håp om det da jeg hadde sonet en 10 års arrest, fire år av disse var svært harde og en del formildet under kausjon, da min virksomhet ikke burde berøves midlene til å gagne, og da forordningen av 1741 heller til kristelige advarsler for dem, som kanskje kunne i enfoldighet forse seg uten ond vilje, enn til straff.

Men da han trodde at det var nødvendig at jeg påberopte meg å ikke kunne betale og ikke visste utvei til pengene, så var sannheten, som jeg aldri har forlatt, meg kjærere enn disse.

Mine venner støttet meg da med lån til utgiften, jeg trøstet meg ved at pengene skulle falle i de fattiges lodd, og er således tilfreds i ære og vanære. Selv best overbevist om mine hensikter og at det er lett å lide for sannhetens skyld, vet jeg, at på hin dag faller den tredje dom.

§ 99. Da mine skrifter, som ved en forordning av 5. juli 1805 var inndratt, og ved denne dom ikke ble beslaglagte, så søkte jeg om å få disse tilbake. Dette er nå innvilget, og til slutt befalt alle vedkommende at mine bøker skal tilbakeleveres meg.

For alle mine øvrige eiendommer i Bergen, som år 1804 etter den danske kanselliets befaling ble tatt fra meg uten dom, har jeg ennå ikke fått noe. De er solgte

Stift, således har de av hans tilhengere, som her i Stiftet er etablerte, for største delen oppført seg som utmerkede, strevsomme, arbeidsomme og lydige borgere i å etterkomme øvrighetens befalinger osv.

Stiftamtmann Thygeson sier: ”At H. Nielsen Hauges moralske vandel og sedelighet, samt lydighet mot øvrighet og Lovene, har i min embetstid her ikke bare vært aldeles upåklagelige, men enda til således at jeg anser det for min plikt i enhver henseende å meddele ham det beste vitnesbyrd”.

Flere sivile og geistlige embetsmenn gir den samme karakter og gode skussmål, og dessuten, når jeg unntar noen enkelte, som har vært ukjent om det sanne i min fremferd, så har henimot 600 vitner med ed bekreftet det samme med overensstemmende gode vitnesbyrd.

§ 97. Endelig nærmet den langvarige sak og arrest seg engang til sin avslutning. I desember måned 1813 ble en slik dom avsakt over meg av den nedsatte kommisjon: ”at jeg skulle hensettes 2 år i festningsarbeide, samt betale alle sakens omkostninger”. Jeg ble forbauset over det, da jeg ingen brøde var meg bevisst, uten det, at aktor påstod, jeg hadde overtrådt forordningen av 13. januar 1741, fordi jeg holdt oppbyggelsestaler og ikke alltid meldte det til prestene, likevel bestemmer ikke denne nevnte ordning noen som helst straff for slikt, samt at jeg skulle ha brukt fornærmelige uttrykk mot geistligheten i mine skrifter.

§ 98. Jeg appellerte deretter til overkriminalretten, som høyeste domstol i landet, og 1814 den 23. de-

som har vært til stede på de steder hvor dette har hendt, som jeg her forteller, vet at det foreholder seg slik det her er beskrevet. Når det angår den tredje og siste del, da vet jeg selv, som og er kjent for Gud, at jeg i dette har talt mitt hjertes språk og kan si med hin apostel, at jeg etter denne lærdom slik mine fedres Gud, at jeg tror alle de ting som er skrevet i de hellige Skrifter, Ap. Gj. 24, 14.

Nest dette forblir jeg enhver rettsindig lesers tjenestevillige tjener i alt hva som rett og godt er.

Hans Nielsen Hauge.

Hauges historie.

§ 1. Ved Sankthanstid 1796 (*dette var kort tid etterat Hauge fikk sin Åndsutgytelse på åkeren, 5. april. Red. anm.*) reiste jeg til Christiania, nær 10 mil fra mitt fødested, for å få trykt en evangelisk Levnetsregel, siden jeg tross all undersøkelse ikke kunne finne flere av det forrige opplag enn det eneste eksemplar jeg hadde. I tillegg leverte jeg i trykken det første av meg selv forfattede skrift, kalt Betraktning over Verdens Dårlighet.

§ 2. Da jeg hadde fått boktrykkeren til å ta dette arbeide reiste jeg hjem igjen. Etterpå begynte jeg å skrive på et annet skrift, som jeg kalte: Forsøk til Afhandling om Guds Viisdom. Disse skrifter forfattet jeg i de timer som jeg hvilte fra bondearbeidet, mens mine medarbeidere hvilte.

§3. Om høsten reiste jeg til Christiania igjen for å påskynde trykkingen av de førnevnte skrifter. Jeg ble derfor i trykkeriet i tre måneder og ved denne leilighet lærte jeg litt om trykkingen og å binde inn bøker. Deretter reiste jeg hjem igjen kort før jul og anvendte da all flid på å få innbundet og utbredt disse skrifter. Hensikten med denne min bestrebelse kan en se av nevnte bøkernes fortale.

§ 4. Straks etter nyttår gikk jeg til Moss, Christiania og Drammen for å bli kjent med noen religiøse fortlige mennesker og få utbredt bøkene videre. På de forskjellige steder og på veiene ytret jeg ved samtale med folk, hva som lå meg på hjertet: Lyst til å tale om Guds

falt forsøk etc.”

Stiftamtmand Grev Moltke sier: ”Hans N. Hauge har vist seg moralsk, arbeidsom og lydig imot loven og Øvrighetens befalinger. Hva virkninger det har gjort på dem han har hett bekjentskap med, vet jeg bare så mye at han stadig, især i den senere tid, har oppmuntret sine bekjente til virksomhet og lydighet mot øvrigheten.”

Stiftamtmand grev Trampe i Trondheim attesterer: ”at han i sammen med Trondheims biskop hadde gjennom presteskapet gjort seg kjent med at Hans Nielsen Hauge ikke noen tid hadde oppført seg slik at det kunne oppstå noen mistanke mot ham, at han har ringakket landets Øvrighet. Men tvert imot, at hans vandel har i den henseende vært ustraffelig. Og videre: at han vel har holdt religiøse sammenkomster, men at disse aldri hadde siktet til å motsi landets vedtatte kirkelære.”

Stiftamtmand Sederfeldt i Kristiansand melder og uttrykker seg slik: ”Likesom Hauge aldeles ikke har vist seg fra noen umoralsk eller oppsetsig side i dette Stift, således har de av hans tilhengere som her i Stiftet er etablert, for største delen oppført seg som utmerkede, strevsomme, arbeidsomme og lydige i å etterkomme øvrighetens befalinger osv.

Stiftamtmand Tygeson sier: ”At H. Nielsen Hauges moralske vandel og sedelighet, samt lydighet mot øvrighet og lovene, har i min embetstid her ikke bare vært aldeles upåklagelig, men enda til slik at jeg anser det for min plikt i enhver henseende å meddele ham det beste vitnesbyrd”.

Stiftamtmand Cederfeldt i Kristiansand melder og uttrykker seg slik: ”Likesom Hauge aldeles ikke har vist seg fra noen umoralsk eller oppsetsig side i dette

rettninger i landet tror jeg er en følge av hans menneskekjærlighet og patriotisme etc.”

Prost Hount til Berg sier: ”Jeg kjenner ikke H. Hauge selv, men når jeg skal dømme om som han har stått i forbindelse med og som jeg kjenner, bør jeg ikke tvile om hans gode moralske forhold. Da mange av disse nå utmerker seg ved skikkelighet, streng orden i det huslige og selskapelige liv, i utrettelig virksomhet, og især i å fremme enhver gagnlig innrettning til det alminneliges vel.”

Prost Pihl til Vang sier: ”Hans Hauge har ved sitt korte opphold her utvist et i alle henseender ulastelig forhold, og hans proselyttmakeri har ikke kommet dette Sogn til noen skade, da de herværende av hans sekt alltid har vist en såre rosverdig vandel, og fremfor så mange andre utmerket seg ved gagnlig flid, sann erkjennelse og god moral.”

Pastor C. Aamodt til Valle i Setesdal sier: ”Hans N. Hauge har ikke vært her i min embetstid, men de få her som kalles hans tilhengere, fører, så vidt jeg kjenner til, et stille og kristelig levnet.”

§ 96. B. Av de sivile vil jeg bare nevne følgende: Statsråd Grev Wedel-Jarlsberg, som den tid var Amtmann over Buskeruds Amt, sier: ”H. N. Huges person har i den tid av flere år, jeg har vært embetsmann her i landet, stadig av rykte vært meg velkjent fra en utmerket god moralsk side. De såkalte tilhengere av hans sekt som har oppholdt seg her i Buskerud har gjort seg særdeles fortjente ved mange nyttige anlegg, ved eksemplarisk moralsk anstendighet, ved virksomhet, husflid og tjenstvillighet til å sette i gang ethvert av Regjeringens anbe-

vilje, og hvorledes vi etter den overbevisning jeg fant i mitt hjerte i overensstemmelse med Guds åpenbarte Ord, skulle innrette vårt levnet og vandel slik at vi kunne leve lykkelige og tilfredse her og ha et grunnfestet håp om salighet hisset.

§ 5. Jeg vil ikke skjule at jeg på et hvert sted jeg vandret, ja hos ethvert menneske jeg traff, særdeles dem jeg oppholdt meg hos noen tid, la nøye merke til deres sinnsstemning, deres taler, levemåte, klesdrakt, kort sagt: deres inn- og utvortes vesen, så vidt jeg kunne fatte dette. Av dette gjorde jeg følgende slutning på hva måte jeg best skulle treffe og lede deres oppmerksomhet på min religiøse hovedhensikt: å vekke i deres hjerter høy akt for Gud og Hans Ord. Karakteren hos folket på disse grenser syntes meg omtrent å være denne: I min egen fødebygd og tilgrensende sogn så vel som Aker sogn var klær av utenlandske tøy alt mye komne i bruk. Andre steder var især på mannfolkenes side, en mer simpel (alminnelig) nasjonaldrakt. Men så syntes jeg også i den tid at vi i Smålenenes Amt, især i den sirkel jeg var født, sporet det litt mer kultur enn i de andre tilgrensede egne: Folket utmerket seg ved selskaplighet og godgjørighet. Likevel er en del nidske og uopplyste, andre har sin lyst i skade og vellyst, noen i gjerrighet og andre i drukkenenskap. I Akershus og Buskeruds Amt fant jeg mindre interesse for mitt hjertes ønske. Likevel fantes også her noen, som med meg fattet lyst til det bedre. Men i alminnelighet likte de her mindre religiøs lesing enn i Smålenene, hvor der var mange i min vandringstid som holdt husandakt. Derimot møtte det meg i byene på disse grenser mye lettsinn, forfengelighet samt fritenkeri og

stor forakt for religionen. Det fantes likevel ikke så få som viste seg vennlige og godtgjørende, og en og annen fant jeg gjerne i hver by som forente seg med meg i Kristi tro.

§ 6. Etter denne tur reiste jeg igjen hjem til mine foreldre på gården Hauge og arbeidet hos dem. Søndagen gikk jeg til kirken og etter prekenen talte jeg med adskillige, dels om det presten hadde sagt, dels om vår barnelære. Jeg ble nå dels muntlig og dels skriftlig anmodet om fra forskjellige her og der omkring i bygdene og byene om å komme til dem og det gjorde jeg. Jeg talte med dem om våre kristendomsplikter og belønningen for de sanne troende. At jeg i denne tid allerede ville møte og møtte spott og motsigelse, det var jeg ikke fremmed for, men så av historien at det vanligvis var gått slik med dem som hadde foraktet og forlatt lastenes vei og strebet etter å følge Kristi lære.

§ 7. Sommeren 1797 foretok jeg meg en reise til Holmestrand, Tønsberg, Bragerne og Kongsberg, og reiste deretter hjem igjen.

§ 8. Om høsten reiste jeg til Fredrikshald (Halden). Til Fredrikstad hadde jeg bare en halv mil og var ofte der. I de fleste steder fikk jeg bekjentskap med en og annen som fattet fortrolighet til meg og jeg til dem.

§ 9. Tredje juledags kveld var jeg hos en av mine slektninger i Fredrikstad, denne hadde bedt meg til seg. Mens jeg stod og talte med denne og noen andre mennesker som også var der, kom presten Hr. F – med en løytnant

”Biskop Krog sier: H. Huges sedelige forhold har alle vegne vært slik at man bør ønske det hadde blitt fulgt av flere. At han har preket oppsatsighet mot de borgerlige lover har jeg intet sinne erfart. Og senere hen beskriver han mine bekjente venner for de som utmerker seg ved sann upedantisk gudsfrykt, hjelpsomhet og andre kristelige dyder.”

”Slottsprest Pavels kjente denne tid ikke meg; men de av mine venner som han hadde omgang med, gir han skussmål for stille, arbeidsomme, edrulige og aktverdige mennesker.”

”Prost Blom til Gjerpen sier: Ingen uorden er kjent for meg i denne egn som følge av Hans Huges og hans venners religiøse taler. Derimot må jeg tilstå å ha hørt om H. Nielsen selv og om hans bekjentskap, at de alle har ført et stille og sedelig levnet, advart fra laster og oppmuntret til et gudfryktig vesen. Hauge selv har oppmuntret til arbeidsomhet i ethvert kall og dessuten gitt vink til et og annet nyttig foretagende i atskillige næringsveier, som og er benyttet til gagn!”

”Det er slett ikke å håpe at Hans Hauge har sagt noe som kunne vende oss bort fra lydighet mot øvrigheten. For jeg kjenner ingen av dem, som har nytt hans omgang, uten for føyelige og villige under all befalt orden!” Han avslutter slik: ”Jeg kan derfor ikke annet i den krets jeg lever og kjenner, enn glede meg over hva jeg synes at han sporer, som bevis på at gode anvisninger og gode eksempler virker også fra den lavere folkeklasse til det beste.”

”Prost Engelhart til Flesberg sier: Om H. N. Hauge har jeg ikke noe ondt hørt, men tvert imot godt! Hans virksomhet i henseende til atskillige nyttige inn-

dig over religionen, og at de nå gav eksempel til etterfølgelse i deres vandel”. (Av denne attest har jeg et kopi, men dens innhold er bevart i min hukommelse. De øvrige som jeg har gjenparter av vil finnes utførlig avtrykt etter denne avdeling, som bilag til denne.)

”Biskop Brun sier: Deres lære tør jeg ikke understå (våge meg) å kalle fanatisme, og de skikker de utmerker seg ved, tør jeg ikke laste. De kunne aldri bli farlige for staten. Ingen uten dem, sier han, hadde upåanket tålt den fremgangsmåte verdslig og geistlige autoriteter hadde tillatt med dem. At slette streker hist og her begås mellom dem, er gjerne mulig, selv om ikke noen slik person og ikke noe slikt faktum er kjent for meg. Men løgn på deres bekostning og partiånd imot dem oppdager jeg daglig.”

”Biskop Bugge sier: I Trondheim Stift har jeg aldri hørt at man har tillagt Hauge den minste brøde, som kunne lede til mistanke om at han ringaktet landets lover, men tvert imot, at hans vandel har vært ustraffelig. Vel har jeg lest at atskillig udåd skulle være begått av ham eller hans tilhengere, men ved å forhøre meg om dette på vedkommende steder, har jeg erfart at fortellingene om dette er blitt særdeles avvikende fra det virkelige.”

”Biskop Sørensen sier: At han for sin part har funnet i Hauge en opplyst, fornuftig mann, stemt for gagnlig hensiktsmessig virksomhet. Når det angår hans venner her, da skylder jeg mine følelser, så vidt jeg fra noen bekjenskaper kan slutte å istemme det ønske: at alle våre vanlige mennesker var som de!”

”Biskop Lumholtz kaller meg et eksemplarisk og gudfryktig menneske.”

og 3 soldater og spurte hva jeg utrettet? Mitt svar var: At jeg talte om å forsake ugudelig vesen og verdslige lyster. Presten bød jeg skulle følge ham, hvilket jeg gjorde. Deretter leverte de meg inn i Fredrikstads hovedvakt, hvor jeg ble brakt i arrest. Da jeg selv som Lensmannsdreng hørte til under den sivile Jurisdiktion, så ytret jeg forundring over at jeg skulle settes under militær vakt, og det var de som ytret at soldatenes grovheter og forbannelser skulle bringe meg på andre tanker. Men jeg kom i snakk med dem, og en del begynte å komme i tanker ved mine ord, så de gråt over sine synder. Andre derimot gav uttrykk for heftig vrede og truet med å legge et trestykke i min munn for å stoppe den samt binde og slå meg. Jeg svarte: Vil dere gjøre det, da har jeg ikke sett noen som er behandlet slik. Dette ble det da ikke noe av, men de kastet meg i et hull, kaldt buret, der sang jeg og soldatene hørte med bevegelse på dette.

§ 10. Dagen etter ble jeg tatt derfra og ført halvannen mil til Fogden R -, han talte hardt til meg for svermerier, og at jeg forvillet folket med mer. Jeg svarte: at jeg handlet etter min kristendoms lære, at folk forbedret seg og avlegger laster, det tror jeg ikke er forvillelse, hvilket denne mann senere ved en attest har innvilget.

§ 11. Jeg ble straks ført til Fredrikstad igjen, og da innelåst i byens arresthus. Her stormet spottere, nysgjerrige, bedrøvede over min arrest og andre som hadde smak for min tale og skrifter, disse siste hadde det den siste tid kommet ut mange av. Men så var der også utbredt en mengde oppdiktete rykter om min vandel, med skammelige beskyldninger mot meg, at jeg øvet laster og dår-

ligheter, tilbød foran trebilleder med mer, dette ble av mange antatt for sannhet, enda av dem som ble holdt for kloke. Likevel så foraktet jeg slike ting helt og fullt og var likegyldig mot all løgn, trodde at sannheten skulle vinne seier til sist. Men ettertiden har lært meg at rykter kan skade mye og sette hinder for det godes utbredelse.

§ 12. Jeg ble ført for Sorenskriver S– for å bli forhørt, hvor presten F– og noen vitner var innkalte. Jeg og vitnene ble hver især spurt om hva vi talte om 3. juledags kveld? Vi svarte: om vår kristendom, å avlegge ugudelig vesen, og være flittig til gode gjerninger. Spørsmål: Om jeg nøt noe traktementer? Svar: Slett ikke noe. Hvorfor jeg befattet meg med å lære? Svar: Fordi Bibelen formanner oss til å oppbygge hverandre.

Dette forhøret ble sendt til Amtet, og deretter ble det befalt at jeg skulle løslates.

§ 13. Imidlertid påstod Fogden at jeg skulle forplikte meg til ikke å tale eller reise omkring til noen, slik som jeg hadde gjort. Til dette svarte jeg: At jeg ikke kunne gi noe løfte som var imot min barnelære. Deretter skrev jeg et Promemoria (søknad) til Amtet i liknende uttrykk, etter 5 ukers arrest kom det ny ordre fra Fogden, at jeg skulle løslates, det skjedde også. Hvem som bekostet denne arrest vet jeg ikke. Men skulle det ikke være på den som var skyld i den?

§ 14. Da jeg hadde snakket med mine kjenninger, reiste jeg til Christiania tredje gang, og lot trykke i korthet det jeg nå har fortalt, samt noe annet som etter min overbevisning er oppbyggelig.

møtte jeg og leverte mine beviser. Aktor påstod at jeg skulle settes inn i arresten igjen, dette motsa jeg på grunn av at jeg var løslatt av Regjerings-Kommisjonen og mitt ærende ved saltkokeriene var ikke tilendebrakt etter deres ordre. Men da kommisjonærene overbeviste meg om at det var Kongens ordre, så forbeholdt jeg meg å søke Kongen om frihet. Dette var om høsten 1809. Byfogd W –, som var overarrestforvalter i denne tid, trodde meg for så vidt vel, at han på I. = R. Bs – forbønn gav meg all den frihet han kunne. Jeg fikk pass og tillatelse å besøke min 80 år gamle far i Julen, som ikke hadde sett meg på 5 år. Denne reise gjorde jeg på 14 dager, og siden var jeg en gang på Eikers papirmølle, som jeg også hadde tillatelse til, for der å besøke min slekt og forfriske mitt sykelige legeme. Ellers fikk jeg oftere tillatelse til å fordrive tiden ved små mosjoner i nærheten av byen. Endelig skulle saken pådrives, men de vidt adspredte vitner, som det var innkalt 5-600 stykker av og disse var avhørt, forsinket tiden slik at alle vitnesbyrd ble ikke bekreftet før vinteren 1813.

§ 94. Det var imidlertid innhentet attester fra de høyeste embetsmenn og noen andre øvrighetspersoner hele landet omkring angående min moralskeandel, sedelighet, virksomhet og lydighet mot øvrighet og love, samt virkninger det hadde vist på dem jeg hadde blitt kjente med. Av disse attester følger noen korte utdrag:

§ 95. A. Geistlige. ”Biskop Bech berører først atskillige punkter om min andel, som i førstningen misshaget ham. Men den senere tid hadde han på sine visitasreiser erfart, at mine tilhengere røpet at de tenkte grun-

jeg kom til Lillesand, 4 mil fra Kristiansand, så prøvde jeg sjøen der og fant at den var dobbelt så saltrik som på de forrige steder. Jeg tinget meg straks en del ved der og plass til å bygge på. Reiste deretter til Kristiansand der jeg fikk laget saltpanner, kjøpte murstein og Fetalje (levnetsmidler), leiet 6 dagarbeidere med og reiste så til Lillesand igjen. Om 3 uker var alt ferdig, jeg begynte å koke og laget 2 tønner salt daglig. Det beste solgte jeg for 10, det dårligere for 8 Riksdaler pr. tønne. Dette lønnet seg godt da veden var så billig. Men senere steg prisen på veden. Likevel hadde jeg ikke ventet at det skulle komme så hurtig tilførsel av salt, så jeg besluttet meg til å anlegge enda et saltkokeri og reiste til Ulefoss Jernverk ved Skien og kjøpte plater til dette og sendte dem sjøveien til Lillesand. Selv reiste jeg landeveien dit. Jeg påtok meg å sette opp murene, mens andre tømret og skaffet til veie det nødvendige.

§ 92. Så snart dette var ferdig reiste jeg til Stavanger og anla et saltkokeri der. Da dette var ferdig reiste jeg derfra til Svanøen, 11 mil nordenfor Bergen, hvor et saltkokeri nett før var anlagt etter min tilskyndelse og ved dette gjorde jeg nå atskillige forbedringer. Herfra reiste jeg tilbake til Egersund, hvor jeg fikk et brev som var kommet fra min kausjonist Hr. I. = Rd. B -, innholdet av dette brev var at jeg måtte skynde meg tilbake, for min sak skulle nå igjen tas frem og som han mente man skulle stride til ende med.

§ 93. Jeg reiste derfor så hastig som mulig til Christiania og meldte meg for Politimesteren og Kommissærene (2. okt. 1809). Da Kommisjonen ble satt,

§ 15. Fra Christiania reiste jeg 1798 til Grundset Marked, dels for å erfare folkets tenkemåte på de grenser, og dels for å få utbredt mine bøker. Jeg gav bort mange av dem. Et sted der jeg reiste på veien, kom jeg inn i et hus hvor noen satt og talte om en bondedreng, som øvet streng gudsfrykt og har skrevet atskillige bøker som var særdeles oppbyggelige. Disse spurte meg, hvor jeg var fra? Jeg svarte: Fra Smålenene. Vi kom deretter i tale om føret, om menneskenes levemåte og endelig om Gud. De sa til meg: Vi tror du er den, vi har hørt rykte og tale om: Mulig, svarte jeg. Deretter henviste jeg dem til Luthers katekisme og Bibelen. Etterpå gikk jeg min vei til Markede, hvor jeg ble kjent med atskillige mennesker og spredte ut de bøker jeg hadde. Deretter reiste jeg hjem igjen.

§ 16. På disse grenser og på markede syntes jeg likedan om folket, som de før omskrevne i § 5. Likevel syntes jeg at det hersket mer stas på Hedemarken, men også mer skarphet i måten å tenke på, men mellom Christiania og Eidsvoll besøkte folket ofte vertshusene, så jeg fant meg minst tilfreds på disse trakter, selv om det her som de øvrige steder, fantes noen få som fant interesse for min tenkemåte.

§ 17. Om sommeren reiste jeg til Christiania igjen, da jeg denne tid var blitt svært kjent, og atskillige bad meg til seg. Andre pinsedag var jeg i kirken, og om kvelden ble jeg buden til en kjenning i Lakkegaten, der kom Lensmann K- og arresterte meg, og jeg ble ført derfra til byens arresthus, hvor jeg ble i 3 dager. Den andre dag kom Stiftamtmann K-, og tiltalte meg for løsgjengeri, og

at jeg ikke ville arbeide, men gå omkring å lære, og truet meg med tukthuset. Jeg svarte, at jeg ingen løsgjenger var, da jeg hadde arbeidet hele våronnen på gården hos min far og ellers var hos ham, samt at jeg hadde lovlig pass for min reise til Christiania og at jeg ikke hadde lært noe annet enn å tilskynde til å holde Guds Bud høyt og i ære, tjene Gud og lære godt av hverandre. Etter dette gikk han fra meg. Den tredje dag ble jeg forhørt av Byfogden H-, som spurte hva mitt levebrød er? Jeg svarte: Bondearbeid på min fars gård. Hva ærende hadde jeg til Christiania? Svar: Jeg hadde noen skrifter i trykken. Sp.: Har du holdt taler her? Sv.: Ja jeg har talt med noen mennesker nå i helligdagene om våre kristendomsplikter. Sp.: Hva består din lære i? Sv.: Nettopp i den vi har i vår lille katekismus og Bibelen, deretter leste jeg opp det tredje Bud og noen vers fra Bibelen som byder oss å leve gudelig og oppbygge hverandre. Han sa: Jeg har ikke noe imot deg. Derfor taler jeg med deg i minnelighet. Jeg spurte om det var kristelig at de som drakk seg drukne og sloss innbyrdes, så de lå på gatene, hadde frihet, og jeg, som gikk i kirken hver gang det var preken, og imellom, særlig om kveldene, oppbygget mine medmennesker med sang og tale, etter statens herskende religion, skulle bli satt i arrest og truet med tukthusstraff? Byfogden svarte: Han syntes ikke det var rett, og ville holde dette frem for Stiftamtmanden. Så gikk han bort til nevnte Stiftamtmand og la frem for ham min uskyldighet. Etterpå kom han tilbake til Rådstuen igjen og tillot meg å gå ut. Jeg svarte: Da kan noen tro at jeg har rømt herfra og ba ham gi meg en attest om min løslatelse. Denne gav han meg slik: ”Hans Nielsen Hauge har vel vært arrestert, men er deretter løslatt og er funnet ikke

§ 90. Da to år var gått, beviste Justisråd B – på T – meg den godhet å be Byfogden om lindring på mine lidelser og tillate meg en og annen gang å gå opp til ham, dette skjedde også. Især da tre år var gått og forholdene var brakt til ende, så fikk jeg mer og mer frihet. Jeg ble også atskillige ganger kalt til Gr. M -, som fant fornøyelse i å tale med meg, og gav meg et og annet å utføre, så at ved disse herrers humane forhold mot meg, ble mine kår langt tåleligere. Lengselen hos meg var likevel at saken skulle få en ende. Men sakens dokumenter var sendt til København og ble der lenge. Det var nå utbrutt krig med Sverige og England, ved dette var kommunikasjonen mellom rikene sperret, og derved også tilførsel av atskillige nødvendige artikler, deriblant fremfor alt salt. I denne anledning gav Regjerings-kommissjonen, som hadde lært å kjenne meg av mine handlinger, befalt at jeg skulle tillates å forlate arresten. Jeg fikk til låns 300 Riksdaler, og man gav meg pass for å reise til Vestlandet for å anlegge saltkokerier. Det ble likevel tatt i forbehold at jeg skulle komme igjen når mitt ærende var utrettet, eller man kalte meg tilbake, derfor måtte jeg skaffe kausjon på 1000 Riksdaler.

§ 91. Jeg reiste da i februar måned 1809 fra Christiania til Rygge Sogn ved Moss og gjorde der prøve på sjøens saltgehalt, for å koke av den. Men jeg fant saltgehalten ringe, derfor reiste jeg over fjorden til Vallø Saltverk, og så etter hva jeg kunne lære av omgangsmåten der, men sjøens saltgehalt var ikke bedre der enn i Rygge.

Derfra reiste jeg til Lillesand, og førte med meg plater til panner, disse hadde jeg kjøpt i Christiania. Da

fullmektig fulgte meg derfor ut i fri luft, omkring i byen i to dager. Ved dette kom jeg meg litt igjen.

Var det Guds mening at han skulle sitte her utestengt fra lyset og livet resten av den tiden han hadde igjen?

§ 89. I dette første fengselsår var kommisjonen over meg holdt to ganger, og jeg ble forhørt om det viktigste av mine foretagender. Men da disse kommissærer innså min saks vidløftighet, vel og beskyldningenes uriktighet, så søkte de Kongen om å bli avskjediget fra det, og deretter ble to andre kommissærer utnevnt.

I denne tid skrev jeg ved en sakfører en søknad til regjeringen om løslatelse, og sendte denne til Stiftet, som lovet meg med anbefaling å sende den samme også til Kongen. Men en tid deretter ble det sagt meg at søknaden ikke kunne bevilges. De siste kommissærer drev flittigere på saken. Min helse avtok!

bare å være uskyldig, men og rettskaffen og uti Guds råd til sjelenes salighet vel opplyst, og derfor anbefales til alle forekommende”. – Jeg oppholdt meg i Christiania 8 dager deretter, og så ble jeg igjen arrestert, og skulle etter en ordre som ble vist meg straks føres med vakt til Lensmannen og så hjem. Men jeg ble ikke fulgt så langt, for man overlot meg til å reise alene, og gav meg ordren tilbake. Denne brakte jeg til Fogden. Han befalte da at jeg skulle være hjemme.

§ 18. Men da jeg hadde en heftig lyst til å tale med mine medmennesker om vår salighets sak, og trodde etter Bibelens bokstav at dette var min plikt, trodde også at regjeringen ikke var imot dette, og erfarte at øvrigheten var av ulik tenkemåte, noen forfulgte, andre beskyttet meg, så kunne jeg ikke føre det over mitt hjerte å fortie min ånds attrå eller være stille. For reiser jeg straks til Bragernes hvor jeg hadde en venn i M – M -, han hadde talt med skipper M – fra Bergen, at jeg skulle følge ham dit, denne tillot dette. Han trodde også at jeg skulle få bekjente der, og at øvrigheten, i det minste de høye embetsmenn, ikke skulle forfølge meg der, som også det etterfølgende viser, at her ble det beste oppholdssted for meg i Norge, for min fritid. Likevel kunne jeg heller ikke her være helt sikker.

§ 19. Min formue var, da jeg begynte å reise og trykke bøker, omtrent 300 riksdaler, disse var nå gått til, uten noe var kommet inn igjen for bøkene. Da jeg gikk til fots, hvor det var mulig, både til denne tid og siden, så kostet ikke reisene mye. De fleste steder hadde jeg fritt logi, da jeg kunne undervise i ett og annet. Stanset jeg

noe sted en dag eller mer så mottok jeg også noen dalere til å trykke bøkene for av min slekt og nærmeste venner, selv om det stadig har vært en byrde å ta og nøye har jeg aktet å anvende det lille jeg mottok etter giverens vilje.

§ 20. Utenom de tre ganger jeg til denne tid hadde vært arrestert, hadde jeg tre ganger vært slått: Den første gang av en person, der ingen vitner var til stede, derfor tier jeg her om hans navn og stand. Han raste i vrede, slo og truet med livsstraff, men jeg var svært rolig, og da han hadde rast en stund, så kom jeg senere mye i tale med ham om vår kristendom, ved dette ble han svært så føyeelig og holdt fra den dag opp med å forfølge meg. Gud gav meg også den nåde at jeg av hjertet tilgav ham og alvorlig bad for ham.

Den andre gang jeg ble slått, var av en skoleholder, som av et stolt mot i vrang meninger, heftig vrede og banning brøt inn på meg med bespottelse. Jeg sa: Man burde ikke banne, og at Budet lærer oss at vi ikke skal gjøre slikt. Idet han slo meg og ville kjørt meg på dør – selv om det ikke var hans eget hus vi var i – ba jeg ham vente til jeg hadde betalt vertinnen for natteleie, dette skjedde, jeg gav meg tid, knappet kjolen om meg, og sa: Det er godt å være vel kledd, når det er kaldt, like så å være utrustet med Kristi kjærlighet så jeg kan be for dem som overfaller og forfølger meg. Dette traff hans hjerte, så han med gråt neppe fikk stønnet ut en lykke på min reise.

Den tredje gang var av en Assessor Z-, som kom til sin landbonde, hvor jeg var, og da slo han meg fryktelig med en svær stokk, men om en stund, så klappet jeg ham på skulderen, og bad om han ville stille sin vrede,

gjort mot meg, var usanne og derfor ikke kunne bevises, utenom de oppbyggelser jeg hadde holdt og det jeg hadde skrevet enfoldig, likefrem sannhet, og påminnet uten persons anseelse. Men dette trodde jeg ikke var straffskyldig etter vår Lov. Det verste var at tiden gikk så langsomt, da jeg ikke hadde noe å gjøre på, ingen bøker å lese, og enda mindre noe menneske å tale med. Da jeg hadde sittet noen dager, kom Stiftamtmanden i Christiania Hr. G. - M -, det var samme M -, som jeg før var blitt kjent med i Trondheim. Denne mann var så vennskaplig imot meg, at han fulgte min bror Michel Nielsen til meg en og annen gang første år, og senere fulgte Byfogdens fullmektig ham, så jeg nøt det gode å få tale med denne min tro broder mange ganger, ja og enkelte andre venner fikk tillatelse en og annen gang å tale med meg, likevel alle med Øvrigheten til stede.

§ 88. Jeg, som ikke var vant til ledighet tok nå til med mitt barndomsarbeide, å strikke vanter. Dette drev jeg så vidt at jeg endatil fremstilte de fineste silke- og bomullsvanter, endatil til de fornemste i byen, som kjøpte disse av meg. Jeg hadde sett denne kunst en gang, da jeg var 12 år gammel, men jeg fant siden opp en egen måte, som gikk ennå bedre og hurtigere. Senere forlangte jeg bøker, som jeg og fikk, dels ved kjøp og dels til låns. Vaktmesteren gav meg aviser, og etter veiledning av disse kjøpte jeg de bøker som jeg trodde interesserte meg. Jeg leste bøker av forskjellige slag, religiøse, naturvitenskapelige, juridiske, ja, enda til komedier. Etter et års forløp, som jeg bare hadde vært ute i fri luft tre ganger og ellers stadig tilbrakte min tid innenfor arresthusets usunne og skumle vegger, ble jeg syk. Byfogdens

overlatt i Hans hånd og tilfreds med å ta imot de trengsler Han behager skal møte meg. Ved liknende tanker og tale holt jeg meg frimodig, og da Lensmannen etter min erfaring ikke satte stor pris på mine religiøse samtaler, så talte jeg mest med ham om atskillige patriotiske anlegg (industrielle ting som Hauge var opptatt av!), som jeg hist og her i landet hadde vært den første grunn, hvilke, sa jeg, er tungt å tenke på om dette skulle strande. Mange ville ved det tape sitt levebrød. Men også i dette var jeg rolig, da jeg er meg selv bevisst å ha virket hva jeg klarte til mitt Fedrelands gagn og mine medmenneskers så vel timelige som evige vel.

§ 87. Da jeg kom til Christiania, ble de jern som Lensmannen hadde satt på meg, tatt av, og jeg ble vel innsatt i Missgjerningsmenns arrest under mange låser, men fikk likevel bedre seng og middagsnat fra byen. Jeg hadde 2 Rd. og 2 Mk., da jeg kom i arresten, disse var forbrukte etter 3 uker. Siden fikk jeg 24 Sh. daglig, og da middagsmaten kostet 12 Sh. så hadde jeg bare 12 Sh. tilbake til mine øvrige måltid, vask, barber med mer. Dette nødet meg til å leve svært innskrenket og knapt. Dessuten var vaktholdet over meg så strengt, at ikke en eneste av mine venner fikk tale med meg eller sende meg det minste.

Byfogd W. – kom til meg straks og underrettet meg om at han og Sorenskriver A. – av Kongen var blitt beskikket til kommissærer i min sak, å ta opp forholdet over meg med videre. Dette gledet meg noe, da jeg håpet, om Gud ville unne meg livet, så skulle jeg få opplyst hele min fremferd.

For jeg var sikker på at beskyldningene som var

holdt frem for ham at vi alle var dødelige, og at en evighet forestod. Når vi skal samles i salighet så må vi forenes her i Gud med mer, etter dette roet han seg. Selv om jeg fikk noen sår av hans slag så tapte jeg derfor ikke min vandrelyst, men ble heller mer ivrig til det. – Jeg må komme igjen til min Bergens reise.

§ 21. Jeg forlangte og fikk pass av Borgermester S – i Bragernes, og tok på reisen ved St. Hans tider 1798. Da jeg var kommet 12 mil fra Bergen, forlot jeg fartøyet på grunn av motvind og reiste med båt til byen. Da jeg kom der så meldte jeg meg straks hos politimesteren. Jeg var nå helt fremmed her, og de to første netter led jeg ondt for logi. Men det varte ikke lenge før jeg ble kjent og flere ville ha meg i sitt hus.

§ 22. Jeg oppsøkte boktrykkeriet og lot der trykke et lite skrift jeg kalte, De Enfoldiges Lære. I dette forsøkte jeg å gjendrive en del beskyldninger og innvendinger mot meg og mine tidligere utgitte skrifter. I tillegg forsøkte jeg her i dette å overbevise om kristendommens forfall. For etter min overbevisning trodde jeg, hva jeg siden er blitt mer forvisset om, at just i denne periode hadde Voltaires og hans etterfølgere tøylesløse, tenkefrie og irreligiøse griller bredt seg ut, og deres disiplers tall som av deres skrifter hadde lært å spotte med Bibel og alt religiøst, altfor merkbart formeiret seg. Om frukten av deres sæd gir deres fedreland, som den åker der den første ble sådd ut i, oss de sørgeligste kjennetegn, som dessverre også har rammet og utstrakt seg til andre land, ja og til vårt Norge i disse år.

§ 23. Spottere og religionshatere må ha satt ond for meg hos en del av øvrigheten i Bergen. For da jeg hadde oppholdt meg en måned der, ble jeg kalt inn for politiretten, og inntil videre ble jeg truet med fengsel, dersom jeg holt bøkker eller leste og talte for noen. Men da dagen kom og jeg møtte for overpolitiretten, så falt dette bort. For etter å ha sett litt i mine bøker og gitt meg noen spørsmål om mine religiøse taler med mer, som jeg for det meste besvarte med Bibelens ord, og deretter satte frem for dem hvor godt det var når menneskene oppbygget hverandre i Herrens frykt, avla lastene og levde kristelig, svarte politimesteren smilende: Det var godt, om jeg kunne virke noe på dem. Jeg trodde at jeg forstod hans mening og svarte med alvor: Det var godt øvrigheten ikke bar sverdet forgjeves, men straffet det onde og beskyttet det gode. Da han ytret sin mening at en forordning forbød oppbyggelsestaler, så ytret jeg den mening at der også var en forordning som befalte, at hver som banner og spotter Guds Ord, skal settes i gapestokken, og sa at om dette skulle overholdes så fryktet jeg for at byen ble full av slike gapestokker, med mer, etter dette lot de meg gå. Siden ble jeg ikke tiltalt mer og er stadig blitt det av øvrigheten i Bergen og Bergen Stift.

§ 24. Deretter begav jeg meg til sjøs på veien til Opplandet igjen. Men siden vi fikk motvind tok jeg og reiste med båt til Stavanger, og derfra til lands over Jæren langs kysten. Jeg bar med meg noen hundre små bøker som jeg gav fra meg på veien.

§ 25. Fjorten dager før Jul kom jeg til Kristiansand, der lot jeg mitt pass bli påtegnet. Jeg gikk så til

leilighet til å gå derfra, men fryktet for at det ville skape forargelse. På veien sa Lensmannen rett ut til meg at han hadde ordre om å arrestere og fengsle meg med jern. Jeg ble da satt i Hokksunds arresthus, og om kvelden den 24. oktober 1804 befalte fogden at jeg skulle settes i jernlenker, dette skjedde også. Denne natt sov jeg så søtt og rolig som jeg neppe hadde gjort på et helt år. Dette kom av at mitt sinn var rolig i min selvbevissthet, som ikke kunne si meg noe annet, enn at jeg av den redeligste hensikt hadde av alle krefter arbeidet på å hindre ond i mitt Fedreland, derfor trodde jeg etter min overbevisning at jeg led uskyldig. Noen kjente og fremmede kom til meg i Hokksund for å tale med meg, så at de uker som jeg satt der, falt tiden meg ikke så lang. Her ble det også holdt forhør over meg om min første opprinnelse og videre foretagende. Jeg ble også spurt om jeg ville avholde meg fra å holde taler, til det svarte jeg: At jeg var sinnet å forholde meg etter min barnelære.

§ 86. Den 22. nov. kl. 10 om kvelden kom Lensmannen og leverte meg Amtets ordre for gjennomlesning. Det innholdt: at jeg skulle under streng bevoktning, enda til militær makt, transporteres til Christiania. Denne tid var ingen av mine bekjente til stede, og ingen fikk vite at jeg ble ført bort. Lensmannen tok bare sin dreng med og kjørte meg til Christiania. Han ytret muligheten for at jeg enten skulle settes på Munkholmen, eller jages i landflyktighet til øyene i Sydhavet, så at jeg ikke måtte tenke på å få se noen av mine fortrolige venner mer. Jeg svarte da: at så lenge der er liv, så er det likevel håp til det bedre, enn at denne spådommen skulle oppfylles, da min Gud nok sørger for meg og jeg er

gikk jeg fra København til Helsingør og lot politimesteren påtegne mitt pass. Her fant jeg en jakt som skulle reise til Norge og jeg ble med denne til Fredrikshald (Halden). Da jeg kom i land så meldte jeg meg for vaktten som tok mitt pass og brakte dette til festningen hvor det ble påtegnet.

§ 83. Noen offiserer sammen med byfogden og flere kom om kvelden til meg der jeg var innlosjert for å se meg og tale med meg. Vel prist byfogden min virksomhet og den forbedring mine oppbyggelsestaler hadde virket på mange mennesker men likevel forbød han meg å holde noe offentlig tale der.

Jeg gikk fra Fredrikshald hjem til mine foreldre, som igjen var glade for de fant meg. Her ble jeg også fortalt om noen av Øvrighetens innberetninger til Kancelliet imot meg, disse var forskjellige for noen av de sivile øvrigheter hadde rost meg, men andre, især noen geistlige, ble det sagt, hadde skrevet bitre usannheter om meg.

§84. Fra mine foreldre gikk jeg omkring til atskillige av mine venner like til Eikers papirfabrikk, som min bror Michel Nielsen eier en fjerdepart i. Her la jeg frem for dem planer om atskillig virksomhet, da jeg nå hadde mer formue til å fremme mine industriplaner med, og samlet daglig kunnskaper.

§85. Som jeg en dag stod på papirfabrikken og så til arbeidet, kom lensmannen for Eikers prestegjeld og hilste meg fra fogden, at han ville tale med meg. Men jeg tvilte på om han ville meg noe godt. Jeg hadde hatt

boktrykkeriet og leverte i trykken et gammelt skrift, kalt Tauleri Omvendelses-historie, men jeg utelot noe om klostervesenet i dette skrift.

§ 26. Den forestilling jeg gjorde meg om folket på disse grenser, var svært forskjellig, likesom menneskene selv er forskjellige i tenkemåte, handlinger og skikker, så vel som klesdrakt. Det siste har jeg alltid synes best om, når måten var simpel og tarvelig, dette syntes jeg at det var en del av i Bergen by, hvor folk etter stand og formue forekom meg i den tid minst fordervet i stas og forfengelighet i forhold til andre byer i Norge. Mengden var også føyelig, når jeg unntar en del av den såkalte ungdom, som viste seg pøbelaktig og forfølgende på en grov måte, enda til ved å kaste stein etter meg på gaten. Jeg tviler likevel på at noen hadde egget dem opp til dette. Ikke så få venner fikk jeg meg der allikevel. Iblant disse var en jomfru, 70 år gammel, som testamenterte meg 1000 Rd. D. St., dette ble konfirmert (stadfestet) av Kongen, og som hun tid etter annen sendte meg i forveien, for at jeg kunne få rådighet over det. Selv om jeg ikke ville motta dem annerledes enn som lån, og gav henne bevis (kvittering) for mottagelsen. (Dette var den vel kjente E. Pontoppidans husholderske Jomfru Maren Boes. Red an.)

§ 27. Angående folket der på landet omkring Bergen by, som i alminnelighet kalles striler eller Hordalandsbønder, da syntes jeg, at en stor del av dem levde nesten som halvt dyr i en naturlig råhets tilstand, så at hos en del var det ganske vemmelig å nyte noe slags mat. Jeg fant hos dem altfor liten ettertanke og lyst til å

dyrke enten sin jord, hjerte eller forstand. Alt for mye hang i forfedres skikker, selv om dette likevel kan i visse måter unnskylde, da det er et godt middel til bevare den gamle norske enkelhet og tarvelighet. De er i tillegg veldig enige, dessverre også i det som ondt er.

§ 28. På de andre grenser fra Stavanger til Kristiansand var den gang ganske få, når jeg unntar Lista-landet, som hadde lyst til åndelig beskjeftigelse, men til ondskap, gevinst og sanselige fornøyelse, uvillighet til å tjene og egennyttighet avvekslet ofte med hverandre, som siste mest sporedes østenfor Kristiansand fra Arendal til Skien.

§ 29. Jeg kom til Bragernes til Jul. Her på Østlandet var nå opptent en heftig lyst i mange mennesker å få tale med meg og få kjøpt av mine bøker som var sendt til trykking, så jeg hadde mer å gjøre enn jeg kunne overkomme, reiste ofte langt ut på natten, og hver dag. Jeg besøkte de fleste sogn. Mine bøker var dels solgte, dels gitt bort av meg selv eller mine kommisjonærer.

§ 30. Da jeg kom til mine foreldre, så innløp mange brev fra Bergen, at jeg skulle komme dit igjen. Derfor begav jeg meg på reise igjen i mars måned 1799, var igjen hos Borgermester S. – i B. – og fikk nytt pass, da denne mann bar aktelse for religionen og tenkte vel om meg.

§ 31. Da jeg nå kom til Eiker, ble jeg arrestert og sittende tre dager hos lensmannen, mens han innhentet ordre fra Amtet, hva han skulle gjøre med meg. Deretter

dette kunne ingen hinder gjøre for de edle hjertes forening og broderkjærlighet, og de uedle hører det Gud til å dømme. Etter 4 dagers opphold der, begav jeg meg på reisen tilbake til Kolding, derfra til Korsør og over til Fyn, derfra til Fåborg, hvor der var noen som hadde bekjentskap med meg. Jeg talte også med noen prester i Danmark, to av dem især sa, at de ikke hadde noe imot min vandel. Det samme har og noen prester sagt i Norge. Fra Fåborg gikk jeg til Nyborg, derfra over Bæltet til Sjælland og helt til København.

§ 81. På Fyn og især Jylland traff jeg noen som var bøyelige og hadde en alvorlig omsorg for sin sjels salighet, jeg har fremdels noen fortrolige venner på Jylland. Men i alminnelighet så syntes jeg ikke at jeg fant slik en hjertelig oppriktighet her som på de fleste steder i Norge, men treghet og jordisk sinn med uvilje støtte meg mer i Danmark. Drukkenskap syntes likevel å være langt sjeldnere der enn her. For selv om bøndene levde som småherrer i kresenhet, så skal man likevel sjelden finne noen drukken.

§ 82. Da jeg nå kom til København, så tenkte jeg på om jeg skulle prøve å komme i tale med noen av den høyeste øvrighet, men da jeg visste og tenkte over at ryktet var ondt om meg der og jeg hadde noen motbeviser der så trodde jeg det var best om det ble anlagt sak mot meg. Det var da best at jeg var i det land som jeg hadde virket mest, der kunne også beviser legges for dagen, så vel om min tro, som min virksomhet. Derfor

L. – og en P. – A. – fra Hallingdal. Da jeg kjøpte denne eiendom var den tiltenkt en annen mann, men da denne ikke ville ha den, så gikk de to omtalte inn i den akkord som alt var gjort. Her ble bygget 3 nye møllebruk, med sikter, sammaler og Peelstein samt havregrynsmølle.

§ 79. Straks etter St. Hans tid reiste jeg fra Bergen til Kristiansand, her ble det sendt til meg fra en venn, et kopi av et brev fra det danske Kanselli til øvrighetene i Norge, så vidt jeg husker med befaling om å innberette hva de visste om min vandel, da Kanselliet var underrettet om at jeg skulle utbre skadelige religionsbegreper blant allmuen, stifte en egen sekt, berike meg og søke å krenke statens lover. Dette gjorde meg i begynnelsen forbauset, men etter en kort betenkning så fattet jeg meg og kunne ikke tro at Øvrigheten etter riktig undersøkelse skulle kunne attestere slikt noe, da jeg visste med meg selv, at verken min hensikt eller handlemåte hadde vært slik.

§ 80. Jeg hadde denne gang satt meg fore å reise til Danmark, da jeg hadde fått atskillige brev derfra med anmodning om å komme dit, derfor reiste jeg med et skip over til Horsens og derfra vandret jeg omkring på Jylland, hvor noen mennesker fant stor fornøyelse i å tale med meg, enda til på Grundet Herregård. Herfra reiste jeg til Christiansfeldt i Holsten, hvor jeg studerte den derværende Brødremenighets Innrettninger, var også på høresalen og hørte på lærerens tale, samt også hos forstanderen. Han og denne menighet fant fornøyelse i meg, som jeg i dem. For differansen i de utvortes skikker, især loddkastingen, støtte meg vel noe, men

ble jeg under streng bevoktning ført til Fogd K. – på Kongsberg. Denne så på mitt pass og gav meg deretter løs igjen. Da jeg kom opp i Veggli prestegjeld, ble jeg igjen anholdt av en lensmann der. Han påla meg at jeg skulle reise ut av sognet, og jeg ble da fri igjen, og mange kom til meg for å tale med meg. Jeg reiste opp Numedal og over fjellet på stier til Hardanger, 7 mil. På denne vei var ikke noe levende å se uten noen ville reinsdyr og den veiviser, jeg hadde i følge med meg.

§ 32. Innbyggerne i Hardanger fant jeg tarvlige og vindskiplige, noen av dem utmerket seg ved skarp-sindighet i sine beskjeftigelser. En del fattet også ett sinn med meg. Etter et kort opphold reiste jeg til Bergen.

§ 33. den tid jeg var her i ro, anvendte jeg mest på å binde inn bøker. Men etter noen ukers opphold søkte jeg pass til Trondheim av Presidenten i Bergen. Denne mann hadde stadig godhet for meg.

§ 34. Den tidligere omtalte 70 åring jomfru M. Boes – hadde stor ømhet over mine forfølgelser og strabaser, derfor søkte hun å overtale meg til å bli stille i Bergen, da hun ville gi meg sine betydelige eiendommer. Men jeg svarte: Jeg vil ikke bli stille her om hun kunne gi meg hele verden, da det stred imot min overbevisning og ønske, og jeg ved det måtte forsømme å oppbygge mine medmennesker.

§ 35. begav meg altså på reise til Trondheim, og da jeg kom der, gikk jeg til boktrykker St. -, og ba om å få opplagt 3. gang Betragtning over Verdens Daarlighed,

med flere av mine bøker, og dette lovet han meg. Jeg gikk til politimesteren og meldte meg. Han påtegnet mitt pass, og jeg gikk ut, men straks kom en politibekjent etter meg og hentet meg tilbake. Deretter fulgte Politimester K. – meg til Stiftamtmann M. -, hvor Politimesteren nok var den som påstod at jeg skulle arresteres og føres tilbake. Men jeg sa, at da mitt pass hjemlet meg frihet, når jeg ikke foretok meg noe ondt eller skrev imot landets lover, så kunne jeg vel la trykke mine bøker her så vel som andre steder i Riket, dette trodde også boktrykkeren, og hadde lovet å trykke dem for meg. Stiftamtmannen sa: Bøkene blir forseglet og sendt tilbake med deg! Til det svarte jeg: Dere får gjøre med det som dere vil. Etter dette lot han meg gå. Jeg tok etter dette losji og begynte å trykke bøkene. Her samlet jeg også et utdrag av salmer fra forskjellige gamle kjente bøker, og tilføyde noen nye av forfattere som levde nå. I tillegg begynte jeg også her å skrive forklaringer over de fleste sønn- og helligdags Epistler og Evangelier til en årgang.

§ 36. I denne tid var det også jeg rådførte meg med boktrykker St. – om å kjøpe Kristiansands Boktrykkeri, fortalte ham hvor forfallent det var og spurte ham, om det var fordelaktig å drive. Til dette svarte han ja. Så skrev jeg til en av mine fortrolige venner, H. - B. -, om han hadde lyst til å kjøpe dette boktrykkeriet, som han også gjorde, kjøpte det, eide og drev dette inntil sin død.

§ 37. Blant annet var det som hendte i Trondheims by på de forskjellige steder, jeg ble buden til å tale for de tilstedeværende til oppbyggelse, og da hendte det en gang at en kom frem med en tallerken, og sa, han

ikke kan noen tale utenat, så må jeg uttrykke hva som etter min overbevisning, ifølge Bibelens grunn, faller meg i hjerte og tanker, som jeg tror er rett. Etter en kort sang begynte jeg med de ord av dagens Epistel: I er ikke kalt til urenhet, men til helliggjørelse. 1 Tes. 4, 7. Da jeg begynte å tale så var mitt hjerte oppflammet, derfor fløt talen særdeles lett, og det manglet meg ikke forklaring over de berørte ord. Da talen var sluttet, tok Prosten meg i hånden og takket meg, og ønsket at jeg måtte ved min tale virke på menneskene. Av de andre tilhørere var mange bøvelige her som flere andre steder og en del fattet fortsett ved det til fruktbarhet i kristelig dyd.

Folket her utmerket seg ved beskjedenhet og arbeidsomhet. Selv om denne egn visstnok er den betydeligste på hele Norges vestre sjøkyst, når det gjelder åkerdyrking og kornavling, så blir allikevel alt åkerland spadd! Her finnes og en del kultur og hoder av gode evner, bare at de var forent med mer trofasthet og anstendighet.

§ 77. Fra Stavanger reiste jeg til Bergen sjøveien. Fra begynnelsen av forrige år og til slutten av de 3 første månedene i dette, hadde jeg reist over 650 mil, mest til fots.

§ 78. I Bergen kjøpte jeg denne gang en landeiendom som kaltes Svanøen, den ligger omtrent 11 mil nord for Bergen (på nordsiden av Stavfjorden eller syd øst for Florø), til en venn fra Hallingdal ved navn O – T -. Han bygget der en sag og melmølle, anla et skipsbyggeri og i senere tid et saltkokeri. Likeledes kjøpte jeg Strutshavn (på Askøy) tett ved Bergen for min svoger

ved skarpsindighet og dugelighet i alle de kunster, de hadde sett.

Det største onde jeg syntes å finne var misbruk av det sterke øl og brennevinsdrikk, især ved gjestebud og høytider. En annen ting jeg la merke til, var: den forfengelighet man finner i de små ting her. Man lot seg nøde svært mye til å spise og drikke, rangstrid ved bordet, ingen ville vise lyst til å sitte øverst, dette finnes mer eller mindre flere steder i landet. Ønsket om å finne meg var svært stort. Det var ikke få som reiste 2 til 10 mil for å få tale med meg. Så det var hos mange en sterk begeistring, som jeg søkte å moderere. Mange fattet her sinn for kristelig dyd og har siden ført en bedre vandel.

§ 75. I begynnelsen av år 1804 reiste jeg til Kristiansand, og lot noen skrifter gå i trykken der.

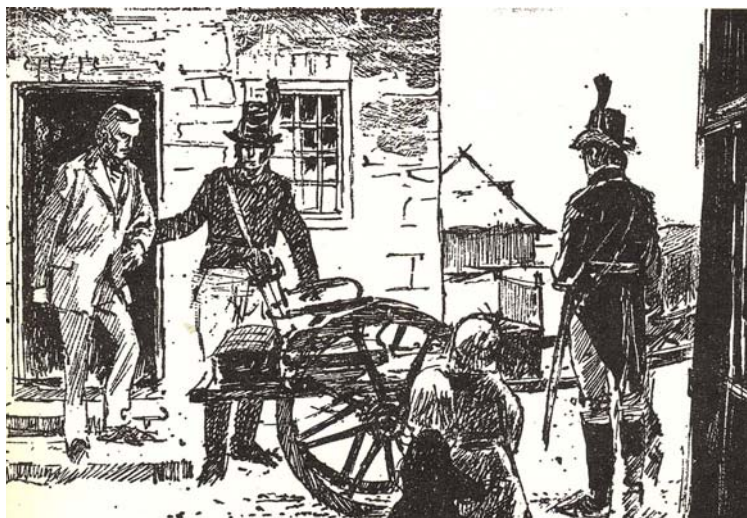
§ 76. Fra Kristiansand reiste jeg landeveien over til Stavanger. Alle steder søkte folk meg og hente det at disse måtte gå mange mil for å få tale med meg, når jeg ikke kom til dem, så gikk jeg heller til dem, siden tiden da kunne spares for mange. Over hele Jæren var det et særdeles stort begjær hos folket til å høre gode tilskyn- deler til gudsfrykt, så det var vanskelig å finne så store stuer at hele forsamlingen fikk rom. Derfor gikk jeg til en aktet mann, R – A -. Han og jeg diskuterte saken med hverandre, at han skulle byde Prosten, som var deres sogneprest, til seg. Dette skjedde og Prosten kom en søndags ettermiddag. Mange folk samlet seg. Jeg hadde før dette talt så lenge med menneskene der at jeg var matt og trett, men Prosten bad meg tale som tidligere. Til dette svarte jeg: Det vil jeg i samme ånd, men da jeg

ville samle inn gaver til belønning for min tale. Dette hadde jeg lett for å stå imot, da slikt var tvert imot min hensikt, og at jeg aldri hadde tatt imot annen gave enn mat og drikke, når folket, hvor jeg var ingen betaling ville ta for dette. Men jeg trodde senere at dette skjedde for å sette snare for meg, da jeg en tid senere fikk høre at noen søkte å finne sak med meg. Likevel alt forgjeves.

§ 38. Imidlertid var Stiftamtmann M. – reist til København, derfor forsøkte noen å vekke opp forfølgelse imot meg. Likevel hadde jeg mange med meg, især på Lindestranden, hvor jeg hadde oppholdt meg en måned. I dette sogn hadde min oppbyggelse virket slik, at de fleste avla drukkenskap, banning m. fl. Laster, så at en fornem embetsmann G. M. – ønsket at jeg også hadde kommet til Stranda, så folket der kunne ha fått avsky for drukkenskap og den for dem selv ufordragelige brenne- vinshandel med Kjøpstaden, da de solgte brennevin til borgerne i hele anker og kjøpte det igjen i drammer.

§ 39. Imidlertid ble det lest opp ved kirken, at de, som holdt oppbyggelser skulle møte biskop S. – hos prost St. -. Jeg møtte der og biskopen kom og gav meg atskillige spørsmål, samt påstod at jeg ikke skulle tale Guds Ord eller om religionen. Jeg svarte ham etter min overbevisning fra Luthers Katekisme og Bibelen, at jeg mente det stod enhver fritt for å oppbygge og påminne hverandre om våre kristelige plikter. Han påstod ut fra 1 Kor. 7, at hver skulle bli i sitt kall. Jeg svarte: Det etterfølgende vers opplyser apostelens mening med dette: Er du en tjener, så bli i tjenesten, men kan du bli fri, så bruk det heller. Han svarte: Ikke mange blir lærere, så I ikke

skulle få dess strengere dom, Jak. 3. Jeg svarte: At alle kunne lære, alle formane, alle oppbygge, 1 Kor. 14. Prosten tiltalte meg for at jeg hadde beskyldt dem i mine skrifter for hovmodige, gjerrige, med mer. Jeg svarte: At jeg har aldri nevnt deres navn, og ikke kjente dem, da jeg skrev disse skrifter.

Neste morgen holdt en stolkerje utenfor.

§ 40. Om kvelden kom en lensmann og arresterte meg, samt ordnet med vakt, som fulgte meg til neste lensmann på Lindestranden J. – M. -, men denne ville ikke følge meg videre, da han sa, at det var uriktig etter hans overbevisning å behandle meg slik. Jeg gikk da til Trondheim selv og meldte meg for Fogden, som ba meg å komme igjen neste dag, og dette gjorde jeg. Men da ble jeg stilt for den konstituerte Stiftamtmann A. -, som

Bilde fra mellomkrigstiden. Fennefoss i midten og en del av de gjenstående bygninger på andre siden.

§ 74. Kort tid deretter reiste jeg til Skien, herfra opp Holden Sogn over Dale og Fjell til Setesdalen, her anla jeg en papirmølle på Fennefoss, som har vært i full drift til 1813, da en annen mann kjøpte denne og flyttet den nærmere Kristiansand by. Men det drives fortsatt en del andre maskiner ved Fennefoss.

Dalefolket her var, som i alminnelighet, hardføre, beskjedne og flittige, etter den grad av opplysning de hadde oppnådd. De er heller ikke så lite kyndige i Bibelen og andre skrifter, likesom også noen utmerket seg

de mutet (søkt om mutingsbrev) og fått kongelig tillatelse til dette. Til sist solgte de gangen til Assessor M. – i Christiania og tjente en del på dette. I Gudbrandsdalen ble jeg også kjent med en slags ildfast grytestein som ble hogd ut av berget på dette sted. Disse gryter er fortreffeligg ved det at ikke noe slags mat får vannsmak. Siden besøkte jeg de fleste sogn og byer i Christiania Stift. Var også en tid på Eikers papirfabrikk, som nå var i full drift. Derfra reiste jeg hjem til mine foreldre.

I 2. etg i dette huset overnattet H.N.Hauge da han besøkte Setesdal i 1804. Minnesteinen er over Olav Torgrimson Fennefoss, omvnedt ved Hauge, stortingsmann og Hauges gode venn til det siste. Under: rester av kornmølla ved senteret og steintrappa inn til mølla

sendte bud etter vaktmesteren, som straks kom og satte meg i arrest, der måtte jeg sitte 7 uker. I denne tid ble der holdt forhør over meg, og siden anlagt justissak, som mine motstandere lot innstevne 32 vitner til, som ikke kunne si annet enn at jeg hadde oppført meg vel i alle deler, og at den oppbyggelse jeg hadde utført iblant dem ikke hadde virket annet, enn at ikke så få ved dette hadde fattet avsky til og avstått fra lastene. Men da jeg trodde jeg merket at noen endelig ville ha meg straffet, og jeg fryktet, jeg skulle bli ansett som løsgjenger, siden det pass jeg hadde til dette sted, hadde Gr. M. – før enn han reiste, tatt i sin forvaring og lovet meg å få det tilbake, når jeg igjen ville reise bort, og hans kontorbetjenter sa, at de ikke kunne finne mitt pass, anmodet jeg derfor Politimester K. – om attest for at mitt pass var forevist for ham, og det fikk jeg. Allikevel ble jeg dømt som løsgjenger til å sitte en måned i Trondheims tukthus. Vel tenkte jeg å anke, men syntes det ville ta for lang tid, derfor mottok jeg dommen. Dette skjedde i begynnelsen av år 1800.

§ 41. I tukthuset var de foresatte artige og beviste meg godt, så jeg led just ikke betydelig ondt. Heller ikke forsømte jeg min åndelige beskjeftigelse, som også der bar noen frukter. Atskillige bekjente besøkte meg likeså vel på tukthuset som på Rådstuen. Enda biskop S. – besøkte meg og dels tiltalte meg hardt, men jeg brukte som vanlig Ordets forsvar, som heller ikke manglet meg, og jeg var opphøyet over alle trusler.

§ 42. Dette var nå mitt sjette fengsel, men min ånd var fri, munter, glad og fyrig, og hadde noenlunde

passende ord til ethvert slags mennesker, jeg kom i tale med. Skammen over mine arrester og selv tukthusstraff var som en hastig flygende fugl over mitt hode, for i hjertet følte jeg ikke noe besvær over dette, som boktrykker St. – uttrykket i et ukeblad slik: ”Jeg har talt med Hans Nielsen Hauge både i sin frihet og mellom fengsels vegger, men tilfredshet var i ethvert livets tilfelle hans trofaste venn. Tålmodighet var hans egenskap, og han syntes helt å være herre over sine lidenskaper. Redelighet kan ingen dra i tvil om ham, som har stått i minste bekjentskap med ham”.

Jeg følte en særdeles styrke og trøst i mitt arbeide og å utstå de møtende trengsler, samt ofte glede istedenfor at verden ved slike tildragelser har sorg, hvilket gav meg i mitt hjerte forsikring om Guds nådige velbehag og belønnende fryd ved de mange, som ble forberedt ved min tale.

§ 43. På den omtalte reisetur la jeg også merke til menneskenes karakter på denne strekning mellom Bergen og Trondheim, likeså i Sunnfjord, Nordfjord, Sunnmøre osv., og fant ikke så få beleste mennesker. Syntes også at det især inne i fjordene hersket en kultur, fasthet og vennlighet, så jeg på noen steder fikk fortrolige venner. I Trondheim stift fant jeg ennå mer kultiverte og tenksomme mennesker. Jeg syntes også at der omkring på landet var på den tid en passende klesdrakt, for ikke var den som de grove strileklærne, ikke heller utartet til forfengelig fjas. Banning og drukkenskap støtte meg mest her av de åpenbare laster.

I Trondheims by derimot var statslyst steget altfor høyt, samt hos noen hang til å beskjeftige seg med

§ 71. Kvenene er et svensk folkeslag fra Kvenland i Sverige, som dels har satt seg ned på den norske siden av grensen, dels sender eller selger sine barn til nordmennene. Når barnet er bare 4 til 6 år, så tar de ikke noe for det, men når det er 10 år gammelt gir de norske som oftest 10 riksdaler for dem og da skal de tjene til de er 18 til 20 år, men noen gikk fra sin husbonde før. For meg var dette et særsyn. Å se fjellfinnene med sine betydelige reinsdyrhjorder og i selskap med disse sov de på bjørkeris under et vadmesteppe, som et simpelt telt, og spise reinsdyrost og melk med litt syregras, var likeså usedvanlig og påfallende for meg, men som likevel ikke var vanskelig for meg.

§ 72. Fra Gjeslingene reiste jeg til Numedal, der kjøpte jeg noe for O – C — på et gjestgiveri, som het Sørviken, hvor det også var en gammel sag og møllebruk, og denne mann satte brukene i stand med enkle forbedringer.

Jeg reiste herfra dels til lands og dels til vanns til Trondheim, hvor jeg bare stanset en dags tid og talte med mine fortrolige.

§ 73. Derfra gikk jeg over fjellet til Gudbrandsdalen. På denne reise fikk jeg kjennskap til en kobbergang i Vingjela i nærheten av Østerdalen, hvor en av mine venner hadde oppdaget denne. Jeg tilrådte da at noen parthavere skjøt sammen penger, og de begynte å drive denne kobbergang, og fant rik kobbermalm der. Men da jeg ble arrestert 1804, begynte en annen å påstå at det lå innenfor hans Cirkumference (omkrets), så de skulle ikke få lov til å drive malmen til kobber. De had-

finnes både beleste og tenkende bønder, som i tillegg viste flere naturlig gode dyder, slik som tjenstvillighet og høflighet, dette treffer man også på flere andre steder i Nordland, og ikke så få her fant interesse for de religionssannheter jeg la frem for dem. Men i Nord-Rana var atskillige grove mennesker, likevel fantes også her en og annen tjenstvillig og godtgjørende person, især opp under fjellet, men de fleste var svært fattige.

§ 70. Lengre nord syntes jeg langt mindre om folket. Et sted som jeg kom til, hvor der var mange hus, men ingen kjente meg eller hadde hørt noen rykte om meg, og jeg fikk ikke engang lov å sitte på en stol om natten. Endelig traff jeg til sist en som tillot meg å ligge på det bare bord. Tregghet og uvillighet traff jeg ofte her, og ingen som viste noen sans for min oppbyggelsestale, før enn jeg kom på grensene imot Løvøy og Hammerøy, hvor der fantes enkelte. Derfra og nordover fant jeg nesten ingen fortrolige, til jeg nådde den før omtalte koloni (se § 67), som fra Østerdalen i Akershus Stift hadde satt seg ned der. Disse utmerket seg ved en bedre åndsdannelse og kunnskap. De fleste av dem fattet også ett sinn med meg i det gode, likesom en del gamle Nordlandske folk på dette sted ble mine venner. Ja, enda hos de såkalte bufinner og kvenene fant jeg langt bedre karakterer enn jeg hadde tenkt, da også noen av dem fattet avsky for synden og forbedret sitt levnet. Derimot var de fleste fjellfinner svært falske, egennyttige, uvillige og tyvaktige, ja enda røverske, men dette siste har avtatt mye i den senere tid.

politiske saker, liksom det ofte skjer på mange andre steder, at mange sysselsetter forstand og hjerte med unødvendige, ja dårlige og unyttige ting, så gikk det og her. Noen i Trondheim ble allikevel fortrolige med meg.

Jeg er hos Gud i nåde

Jeg er hos Gud i nåde,
hva skader verden meg
om den en stund får råde
og stenger meg min vei!
Vil den mitt legem binde
i fengslets mørke skjul,
skal ånden seier vinne
og holde glad sin jul.

Den vantro flokk ei fatter
hva Åndens virkning er,
men møter dem med latter,
som har sin Jesus
kjær.

Å, visste bare alle
hva tjener oss til fred;
Gud fri oss fra å falle
i mørkets avgrunn ned.

Vår Gud oss trofast lover
at han hver sjel vil fri
som her i livet våger
å vandre sannhets sti,
som ei lar seg forføre
av verdens falske skinn,
med faste trinn vil gjøre
helt i Guds rike inn.

Guds nåde oss forene
og stå oss kraftig bi,
så vi ham rett kan tjene
og følge sannhets sti,
så vi, som lysets slekter,
med samme tro og sinn,
for ham oss selv fornekte,
i himlen trenger inn.

T: Hans Nielsen Hauge
(1799)

Skrevet i rådhusarresten i
Trondheim, julaften 1799

§ 44. Da tiden var forbi i tukthuset, kom en lensmann og fulgte meg på veien, men det varte ikke lenge før lensmannen fulgte meg til slike som helst ønsket å få tale med meg, og av rykte løp folk til de steder jeg var, slik at om jeg enn ønsket å tale med noen, ble det likevel flere enn jeg håpet, og til sist aktet ingen lensmann å følge meg mer, jeg reiste siden etter behag over fjellet ut Gudbrandsdalen og over Hedemark til Kristiania, og derfra hjem til mine foreldre. Men der ventet jeg ikke lenge, fordi jeg hadde fått i sinne å besøke København, dels for å få et nytt opplag av mine skrifter, siden nå alle de som var trykte tidligere var utsolgte/gitt bort, dels for å få erfaring med det jeg tidligere syntes å ha bemerket, at Regjeringen ikke hadde noe imot min vandel. For dette søkte jeg presten Urdal om preste-attest. Reisepass fikk jeg av Borgermesteren i Fredrikstad.

§ 45. Jeg reiste da på våren 1800 fra Fredrikstad sjøveien til Helsingør, gikk derfra landeveien til København, da vinden var imot. Jeg hadde forrige år ved bokhandler D. i C. latt opplegge 4. gang "Betragtning over Verdens Dårlighed" tilliks med en annen bok, "Kristi Forklarelse i Sjelen"; da disse var trykte i København hos boktrykker Th. -, så visste jeg at denne mann kjente mitt navn. Derfor gikk jeg til ham og ønsket flere av mine bøker trykket. Dette lovet han meg å gjøre og dessuten sendte meg til en boktrykker H – s enke, da han selv ikke kunne ta imot alt det jeg ville la trykke. Her fikk jeg også logi, lot meg melde for øvrigheten og begynte trykkingsarbeidet med: "En kort Levnetsregel"; deretter ble alle de tidligere skrifter som var utgitt av meg og en del nye skrifter trykket, slik at 5 boktrykkeri

samle den opp og laget pottaske av den. Derfor tilrådde jeg noen fra Oppdal ved Dovre å reise dit for å anlegge pottaske-kokeri.

§ 68. Herfra reiste jeg ut etter Målselven og over til Balsfjorden, besiktiget disse landstrekninger og talte med innbyggerne. På disse veier traff jeg mange finner, som lå i marken med sine reinsdyr. I Balsfjorden hadde noen finner stukket en meget stor hval. De gjorde dette på følgende måte: Fire mann rodde raskt inn på siden av hvalen da den var oppe av vannet og skjøt sin pust, en mann var da klar med et stort spyd på en stang og skjøt den i ham, deretter slapp mannen stangen og den blåsferdige hval svømte til den var sprengt og døde på den måten.

Jeg reiste ut til Tromsø by og var der i kirken, og deretter talte jeg med mange om vår kristendomsplikter, da noen forstod både norsk og finsk språk. De som nå kunne norsk, forklarte min tale for de finske, ved dette fattet atskillige lyst til Guds Ord, noen gråt og var bøye-lige.

§ 69. Deretter reiste jeg fra Tromsø til Lofoten og derfra til Brønnøy prestegjeld og siden til Gjeslingene. At jeg alle steder oppbygget alt hva jeg klarte og at det hos mange virket frem kristelige dyder det er vel kjent siden det også var min hovedsak.

På Gjeslingene ble jeg ved den fiskende allmue vel kjent med dette lands forskjellige folkekarakterer, nesten fra ethvert sogn kunne det merkes forskjell på uttale, skikker og seder. De fra Namdalen og Brønnøy Prestegjeld syntes jeg allikevel best om, da blant disse

meg disse livets første nødvendigheter, selv om ingen kjente meg enten etter ondt eller godt rykte. Deres uvilje kunne kanskje unnskyldes ved det at mange slette mennesker reiser omkring der og ofte beviser dem slette streker.

Løvøy anså jeg som et velegnet handelssted, og da dette var til salgs så skrev jeg til Kristiania om dette og en av mine venner G. B. reiste hit og kjøpte dette. Han er der ennå og driver handel.

§ 67. Jeg foretok meg deretter en reise til Bardudalen, et sted som ligger 4 mil fra nærmeste bebygde landsbygder og hvor der for 12 år siden ikke var noen innbyggere. Da jeg tidligere hadde hørt om dette sted og at der skulle være velsinnede mennesker, så hadde jeg lyst til å komme dit, jeg fant mye udyrket jord der, så jeg anbefalte noen familier i Syd-Norge til å flytte nord her, dette skjedde også, og de fikk bedre kår her enn de før hadde.

Fra Bardujordene reiste jeg nedover en strømfyll elv til Bardufoss, dette er det steileste og høyeste vannfall i Norge. Likevel er ikke vannmengden mer enn en fjerdedel av Sarpsfossen's. Her så jeg muligheten til at vannet kunne dels ledes, dels mineres gjennom fjellet langs fossen, så at det kunne drive sager, stamper og flere slags maskiner som der var stor mangel på der i landet, likesom også tømmer kunne ledes gjennom der, det ville ellers slå seg i stykker i fossen. (Her er 3 fosser, 188 m, 229m og 52m. Selve Bardufossen er 25m nederst i Barduelva. Red. anm.)

En mengde bjørk og oreskog blir der brent opp som bråte, denne aske kunne en benytte bedre ved å

var beskjeftiget med dette, og en av dem gikk nesten stadig i 4 måneder for min regning, og det hendte at det var dager da jeg hadde 5 korrekturer å lese utenom det jeg skrev og hjalp til med arbeidet, derfor var jeg nesten bestandig oppe til klokken 3 om morgenen og holdt ut til klokken 10 om kvelden.

Jeg hadde med meg en venn fra Christiania, P – M - , som var meg behjelpelig med dette arbeid, som og å sende videre de trykte skrifter til Norge. Vi strevet nesten over våre krefter for å få alt ferdig til høsten. Vi fikk også innbundet en del bøker der, med dette hjalp jeg selv til. Av alle de bøker jeg lot trykke, ble et eksemplar sendt til Politimesteren i København. Likeså ble der stadig på forhånd sendt et eksemplar til Politimestrene i hver av Norges Stiftsteder, så øvrigheten over alt hadde sett mine skrifter. Da det foruten ble spredt det rykte at jeg lot trykke en mengde skrifter, så trodde jeg visst Regeringen viste om det samme. No sa også til meg, at mine motstandere hadde sendt bøkene til Kanselliet, med klage over meg. En mann skrev siden også til meg fra København at han hadde hørt Kanselliet visste om alt mitt foretagende der. Altså kunne jeg ikke vente, at jeg handlet annerledes enn lovmessig og rett var.

§ 46. Til å klare utgiftene ved dette arbeide hadde jeg solgt mange av mine forrige skrifter, dels selv dels ved mine kommisjonærer, som tid etter annen sendte meg penger for dette. I tillegg lånte disse betydelig for meg. Noen sendte forskudd for å få bøker igjen.

Da jeg ble ferdig med alt – unntatt det andre opplag av den ”Kristelige Lære” (Postillen), som ble påbegynt samme dag som den første forlot pressen, som ble

ettersendt 1801 til de forskjellige kjøpsteder, som jeg hadde ordinert boktrykkeren til, og som første gang var trykket i 4500 og andre gang 5000 eksemplarer, - så reiste jeg til sjøs opp til Norge om høsten 1800, først til mine foreldre og søsken, som var glade for at det gikk meg vel. Hos dem mottok jeg brev fra mange steder i Norge, at jeg skulle komme til dem. Det var mitt inderlige ønske å tilfredsstille deres begjæring, især for å rette en og annen villfarelse, som alminnelig under slike religiøse følelser og heftige bevegelser pleide å snike seg inn, som jeg selv ikke var uerfaren om.

Det er nesten ubeskrivelig hva sorg og glede, arbeid og våkenhet jeg hadde i denne tid. For mange netter sov jeg ikke mer enn 2 a 3 timer, og enten jeg var på veien på reiser, så fulgte mange med for å tale med meg, eller jeg var i hus, så strømte mange til det for å tale med meg, så jeg talte, leste eller skrev stadig.

§ 47. Om vinteren reiste jeg om i de fleste sogn i Christiania Stift, og mange steder hvor jeg oppholdt meg noen dager, lærte jeg mine fortrolige å binde inn bøker. Jeg bestrebet meg også på å gi dem, de som søkte meg, etter min opplysning, de riktigste kunnskaper om religionen, og å lede deres tankegang enstemmig med Skapereisens plan i naturen til deres plikter mot Gud, seg selv og sin neste, og oppmuntret dem til de dyder det Nye Testamentet anbefaler. Atskillige steder erfarte jeg at de heftigste og svake sinn ble innbilske i seg selv, forsømte sine naturlige plikter og forsømte sitt timelige arbeid. Disse søkte jeg å overtale om deres feiltagelse og tilskyndet dem å være flittige i sitt kall og la sine gjerninger lyse for menneskene. For når vi trenger til å ete, så

§ 65. Fra Nord-Rana fikk jeg meg en veiviser over et stort fjell til Saltdalen som lå 16 mil unna. Denne strekningen gikk jeg på ski da det var en uhyre mengde snø. Jeg hadde ikke fullkommen øvelse i å gå på ski, især opp bakkene, derfor ble dette vanskelig for meg før jeg nådde høyden på fjellet. Vi begynte en ettermiddag på denne reise og da to dager var gått så visste veiviseren ikke om noen vei mer og var forvillet. Min matpose som inneholdt noen barkebrød og litt kjøtt og var dessuten liten, ble tom om morgenen, jeg ble ikke bare utmattet men også heftig syk. Selskapet hadde et lite stykke kjøtt som de gav meg, og etter en liten hvil ved å ligge i snøen, noe annet fantes det ikke å ligge på, kom jeg meg igjen. Selskapet var nå forvillet om veien, men siden jeg hadde et lite kompass i min lomme så tok jeg det opp, da ble jeg var at vi gikk i sydøst. Stedet vi hadde aktet oss til lå etter beregningen i nordøst. Selskapet trodde da mine ord og etter at vi hadde gått en mil på denne kurs så øynet vi den dal som vi lengtet så mye etter. Det var ennå to mil til hus og vi nådde frem der midnattstid den tredje dag etter at vi hadde begynt denne fjellreise. I to timer sov jeg, da hørte jeg at folket laget seg til å gå til kirke, derfor stod jeg opp og fulgte dem. Etter at jeg hadde talt med atskillige der begav jeg meg på veien fra Saltdalen til et sted som het Hundeholmen, og derfra til Løvøy.

§ 66. På denne reise fikk jeg prøve de mest slettenkende mennesker jeg har funnet i Norge, de var ikke bare fattige på formue, men også på menneskekjærlighet. For selv om jeg ikke krevde noe uten mat og hus mot betaling, så var det likevel mange som helt nektet

§ 63. Jeg reiste til Trondheim med 2 fartøyer, som for det meste var lastet med såkorn, som var innkjøpt på Østlandet, og som det dette år var stor mangel på der nord. Nå sa Trondheimerne, især de, som før hadde forfulgt meg, at når jeg kom med såkorn, så var jeg langt mer velkommen enn tidligere med mine religiøse taler. Jeg svarte at jeg tror om dette som jeg har trodd, at ethvert menneske gjør best i at han først spør etter Guds Rike og Hans rettferdighet, når vi gjør det så står løftet der, at de skal få det andre i tilgift.

§ 64. Fra Trondheim reiste jeg til Gjeslingene for andre gang og lastet opp de fartøyer jeg hadde med fisk. "Denne gang kjøpte jeg også dette fiskevær for kjøpmann A. S. -, underviste dem i å sette steinpilarer under en stor og bekvem sjøbod. Jeg la plan til en større handel der, siden dette stedet var svært passende. Jeg reiste siden til Brønnøy Prestegjeld (Brønnøysund), hvor jeg gjorde meg kjent med deres næringskilder. Derfra reiste jeg til Alstahaug, og derfra inn Sør-Rana og Nord-Rana. På siste sted var det første gang jeg spiste barkebrød, da der på noen steder ikke var annet å få.

I Nord-Rana ble jeg også kjent med en jernmalmgruve, og ikke langt derfra et beleilig vannfall, samt en betydelig skog på flere mils strekning. Her syntes det meg at det med tiden kunne være gjørlig å anlegge jernverk.

(Kommentar: Her kom det også et jernverk i 1955, Norsk Jernverk Mo i Rana, 152 år senere! Rana Gruber ble startet i 1902! Vi må kunne si at Hauge var langt forut for sin tid!)

bør og må vi også arbeide.

Jeg ble og av og til selv med dem ved deres gårdsdrift og jordbruk, samt underviste dem om å lage seg redskaper til dette, som jeg på mine reiser hadde truffet på og ansett som de mest hensiktsmessige. Jeg erfarte nå mer hva jeg allerede for lenge siden hadde bemerket, at overtro vil menneskene gjerne bytte om med vantro, og denne igjen med hin. Den gylne middelvei mellom dette søkte jeg av all makt selv å finne og følge, og anviste enhver, som fattet fortrolighet til meg, det samme.

§ 48. Da jeg var i København betraktet jeg de papirmøller jeg var i nærheten, og da jeg kom til Eiker i Akershus stift, fant jeg der en redeligsinnnet venn som forstod de mekaniske kunster. Jeg rådførte meg med ham og flere andre om å anlegge en papirfabrikk på Eiker ved Drammen. Jeg brukte en del av inntektene på mine solgte bøker for å støtte dette prosjekt og ved mitt kjennskap til landet ble det anskaffet en god del filler, slik at anlegget straks kom i virksomhet.

I begynnelsen var det 6 eiere av bedriften. Selv var jeg ikke medeier, siden det var min lyst å gagne andre og sette menneskehender i arbeid, uten hensyn til egen ære eller egennytte. Dette ville jeg gjerne vise i gjerningen.

§ 49. Jeg reiste fra Eiker i 1801 opp Hallingdal til Hemsedal, og det på grunn av den årsak at på sist nevnte sted var kommet opp noen villfarelser av egen innbilling og overtro, at dommedag var nært forestående. Jeg oppsøkte straks dem som hadde utbredt dette og

tiltalte dem for sin villfarende innbilling og overtydde dem om de skadelige virkninger slikt kunne ha for dem selv og andre, overbeviste dem med Kristi Ord, at ikke noe menneske vet den dag. De trodde meg da og lot seg rette.

§ 50. På denne reise talte jeg med to prester som gav meg forskjellige spørsmål. Blant annet spurte den ene, hvorfor Gud ikke sendte sin Ånd over våre forfedre, så vel som over meg og mine medtroende? Jeg spurte tilbake: Hvem var Guds rådgivere, eller hvem gav Ham noe forut så Han skulle kreve det igjen? Da prestene tidde, kom en klokke frem og ytret sin harme, og sa: At jeg rev ned alt hva han hadde bygget opp i 40 år. Jeg spurte: Hvorledes har De da bygget, når det kunne falle så fort? Deres bygning har da visst ikke stått på klippen. Deretter ba de meg gå igjen, selv om de på forhånd hadde beordret lensmannen til å arrestere meg og føre meg til seg, men da jeg velvillig fulgte med lensmannens bror til prestene, så krevdes ingen tvang, og nå ble alt hevet.

§ 51. Etter at jeg var gått over fjellet på ski til Åls hovedsogn og på sist nevnte sted især anstrengte meg, da jeg gikk 3 til 4 mil hver dag, og enkelte dager holdt 3 til 4 forsamlinger, så skjedde det en kveld at lensmannen der på stedet, samt en mann med ham kom og ville arrestere meg. Der var omtrent 300 mennesker samlet. Blant disse hørte jeg ikke at noen tok lensmannens parti, men brukte maktspråk mot hans trusler og bød ham å være stille og ikke røre meg. Men jeg bad dem om at de skulle være stille og sa: Det er min plikt å følge ham, så fremt han har øvrighetens ordre. Denne

feil og ellers oppmuntret arbeiderne etter min kunnskap. Deretter forlot jeg dette sted og gikk hjem til mine foreldre.

§ 61. Derfra reiste jeg over til Vallø Saltverk. I disse bygder hadde de også laget til arrest for meg, men ved en styrelse så unngikk jeg den. Reiste siden til Skien og derfra til Holden sogn hvor jeg også var utsatt for forfølgelser. Derfra reiste jeg opp til Telemark. Folkets tenkemåte omkring Tønsberg og Skien var omtrent den samme som ved de andre kjøpsteder: Hang til yppighet og overdådighet, som avvekslet med smiger, samt ære- og vinnesyke. Likevel var der ikke så få som fattet lyst til åndelig beskjeftigelse. Derimot så gjenkjente man fjellmannens beskjedenhet så snart man kommer til Telemark, når man unntar en del brystsmykker og spenner i halsklær. I alminnelighet var folket her noe mer ubøye- lig enn i Numedal, så at mange viste seg listigere og hardere, likevel så fattet også noen hjerte for Evangeliets sannhet.

§ 62. Fra Rolloungstranden (Raulandsstranda) reiste jeg over storfjellet til Suldalen i Bergens Stift, og derfra land og sjøveien til Bergen, hvor jeg ble værende til slutten av år 1802. Jeg hadde til denne tid vært lykkelig i handelen og fått 3 jekter og 1 slupp. I begynnelsen av år 1803 gjorde jeg meg ferdig til å dra til Nordland på fiskerier med disse fartøyer, det svakeste av fartøyene forliste i hardt vær, men mannskapet ble reddet. Noen undret seg over at jeg ikke var sørgmodig over mitt uhell, men jeg minnet dem om Jobs ord: Herren gav, Herren tok, Herrens navn være lovet.

denne mann som bergenser av fødsel og vel trodd, hadde både leilighet og vilje til å skaffe meg kreditt og de gledet seg i mitt vell.

§ 59. Jeg reiste deretter i 1802 Postveien til Voss, og deretter gjennom Sogndal Prestegjeld til Hafslø og Luster Prestegjeld i indre Sogn. Her fant jeg mange som var opprørt i sitt hjerte av religiøse følelser, især i Luster. Folket her var strevsomme og beskjedne, de viste skarpsindighet og god opplysning. Begjær etter det jordiske og noe stivhet (stahet) støtte meg mest an her.

§ 60. Videre reiste jeg gjennom Lærdal og Sønnefjells gjennom Hallingdal og Numedal, besøkte atskillige sogn og talte med mange mennesker, så vel om de nyttigste timelige bedrifter, som om vår kristendoms viktighet.

Nesten alle steder oppe i landet fant jeg en fastere karakter hos folket og en begjærlighet etter Guds Ord, trofaste var de til å forsvare det de trodde, og ikke få var strenge i fornektelsen av seg selv, så jeg måtte påminne dem ofte, at de ikke skulle forkaste det uskyldige med det skyldige. Lydighet mot Guds Ord og tjenstvillighet mot andre var hos mange øverst i Hallingdal og Numedal ofte utmerket. Men da beskjedenhet her er svært alminnelig, så utartet den ofte til egen nytte. Så kan og enkelte forfalle til drukkenskap, selv om de som holdt seg fast til Herren og vandret i Hans frykt, de samlet seg Guds kunnskap og arbeidet etter Skaperens orden.

Denne gang oppholdt jeg meg omtrent 14 dager på Eikers papirfabrikk som ennå ikke var kommet i drift. Jeg gjorde også mesteren oppmerksom på en og annen

leste han straks opp og jeg fulgte med ham. Nå kom jeg i hans hus straks til hvile og sov søtelig. Dette var lørdags natt. Søndags ettermiddag ville atskillige besøke meg, men de fleste ble avslått. Derimot kom der inn en pike, som det ble sagt om at hun var leiet for at hun skulle spotte meg, som og hennes atferd nesten utviste. Men hva skjedde: Etter at jeg hadde talt noen ord med henne, begynte hun å gråte. Endelig kom der inn en spillemann og en del lystige folk som begynte å danse. Lensmannens kone kom, tok min hånd og oppfordret meg til det samme. Jeg bad spillemannen ville spille meg en tur etter som jeg selv begynte, nemlig denne salme: Nu bør ei synden mere, med Makt og Herredom, uti vårt kjød regjere, men daglig kastes om. Ved dette slapp lensmannskonen min hånd og dansen stanset! Jeg derimot leste og talte til de tilstedeværende, så spillemannen og de andre begynte å ynkes over meg fordi jeg ble slik behandlet, andre gråt og ønsket at de var som jeg.

§ 52. Ved midnattstid ble jeg med vakt ført derfra 18 mil utover til Ringerike. På de første 4 mil var der ingen stans, selv om mange fulgte etter for å be farvel med meg. Men siden ble vakten mer moderat, så jeg fikk tale med mange. Noen av mine motstandere spådde nå livsvarig fengsel.

På Ringerike ble jeg da stillet for Fogden H ---. De andre vakthavende skulle likedan være vitner om mitt forhold i Hallingdal. De hadde også brever med fra presten. Da Fogden hadde lest brevene og overhørt vitnene, spurte han meg om jeg hadde holdt taler i Hallingdal? Til det svarte jeg: Ja! Spørsmål: Vet de at en kone har hengt seg på grunn av deres lærdom, som disse vit-

nene sier? Jeg svarte: Jeg har aldri hørt det før. Så spurte jeg vitnene om de kunne bevitne at jeg hadde talt med denne kone, eller om min lærdom var skyld i hennes selvmord? Til dette svarte vitnene nei! De hadde ikke hørt noe om dette. Jeg sa til Fogden: Om jeg nå enn hadde talt med henne om Guds Ord, og hun tok det forvent opp, kunne jeg da være mer skyld i dette, enn Kristus var i det at Judas hengte seg selv? Til dette svarte Fogden at det var et passende eksempel til deres forsvar. Ja sa jeg, enda mer må jeg være uskyldig, da jeg hverken har sett eller talt med dette mennesket, og da man har gjort så før min tid, så skjer det vel også dessverre i min tid, så vel som etter meg, at noen dreper seg selv. Deretter skrev han på mitt pass og jeg gikk fri igjen.

§ 53. Etterpå reiste jeg til Valdres, og over Filefjell til Lærdal, derfra over land og vann postveien til Bergen. Min lyst og bestrebelse øket mer og mer, både til å anlegge fabrikker og oppmuntre til industrier, samt å oppbygge og formane til kristelig vandel. Men det å anlegge fabrikker og andre viktige industrigrener krevde penger, og til dette ville inntektene av mine bøker ikke foreslå noe. For så jeg at når handelen ville lykkes så kunne den hurtig innbringe noe; men de fleste av mine fortrolige kjente venner som jeg rådførte meg med om denne gjenstand, mente at slikt noe ville beta vårt åndelige sinn og innvikle oss i verden igjen. Dette var jeg enig i at det kunne være så som Syrak sier, vanskelig for en kjøpmann å holde seg rettferdig eller vokte seg for svik, Syr. 26, 35. Likevel sier ikke denne vise mann at det er umulig. For om det var så, da ville jeg visst at ingen skulle gå inn i denne stand. Men jeg holdt nå frem at

var kommet ut av kirken, tok en soldat som også hadde vært i kirken, sin bajonett og denne stakk han gjennom en av sine kamerater som gikk foran ham på gaten. Men nå til utfallet med meg og Stiftamtmannen igjen.

Han talte deretter til Lensmannen og sa, at han nok ikke behøvde vakt på meg, bad at jeg bare ville love ham å komme igjen den andre dagen, så kunne jeg imidlertid gå fri hvor jeg ville. For han sa: Jeg vet at det du lover, det holder du. Lensmannen fikk derfor ingen takk for sin strenge vakt. Den andre dag møtte jeg hos Stiftamtmannen, han gav meg da et pass, med ordre, at jeg skulle reise fra lensmann til lensmann postveien like til Bergen. Lensmennene lot en kar følge meg over fjordene, og da jeg hadde fått fast landevei, så fulgte ingen meg mer. Jeg kom da i hu Josefs ord: I tenkte ondt om meg, men Herren vendte det til det gode.

§ 57. Fra Bergen skrev jeg tilbake, og sendte etter ordre mitt pass igjen til Trondheims stift. Det fortjenes ellers å anmerke, at mange Lensmenn har hatt en slags egen drift til dels å skåne og beskytte meg, så langt det stod i deres makt, og da disse titt kunne utrette mer enn mine forfølgere, siden det var dem som etter andres befaling skulle antaste meg, var også de som kjente meg best, så gikk det ofte noenlunde bra, selv om de fleste av de høyeste embetsmenn ikke heller har forfulgt meg på det strengeste, som alt kan ansees for en av Forsynets førelser.

§ 58. I Bergen var jeg omtrent en måned og så til min handel, som mine særdeles tro tjenere drev, og min svoger I. N. L – hadde oppsyn med i mitt fravær, da

følger. Men foruten at ingen ennå har stykkevis gjendrevet eller overbevist om noen villfarelse i læren i mine skrifter, så ser man allikevel dessuten hvor ille det er å resonere og dømme etter løse rykter og avisskriverier, som følgende, som jeg vet er sanne, kan bevise: Den første av disse – som under påskudd av å drive ut djevelen hadde i sin avindighet myrdet barnet – var imot meg og mine bøker, enda før han falt i raseri og hadde klaget over at mine bøker var altfor lite strenge til å straffe på menneskene. Selv hadde jeg aldri sett ham eller vært nærmere ham enn 3 mil, før året etter at hans udåd var begått. Da jeg traff ham, spurte jeg ham, om han ikke selv syntes det var ille gjort? Da beklaget han dette med vemod! Øvrigheten hadde ikke straffet ham da alle visste at det var skjedd i raseri.

Den andre omtalte hadde jeg ikke vært nærmere enn 6 mil, heller vet jeg ikke om de hadde mine skrifter, men dette vet jeg, at de som skulle med ømhet og sinnet opplysning veiledet dem, hadde spottet med deres åndelige bekymring og bedrøvelse over synden. Da er det ikke godt for mennesker som er falt i angst for sin sjels salighet, hører ondskaps raseri, er selv uopplyste og ubefestede i Herrens Ord. Her går det etter Salomos ord: *Hvor der ikke er noe råd, der må folket falle.* Ord. 11, 14 og 12, 25.

At jeg kunne med god grunn til min unnskyldning har bruke det forrige eksempel om Judas, som tidligere hos Fogd H. – se avsnitt 52, kan vel ingen rettskaffen nekte. For en gang da jeg talte med Biskop B – i Bergen om det samme, sa denne veltenkende mann: Ikke kunne du ha mer skyld i dette enn jeg i noe som engang hendte her i Bergen: En dag etter at jeg hadde preket og

det kunne dras stor nytte av dette, og dette måtte tilskynde oss. Endelig med rådførsel av de nærmeste kjenninger, bestemte jeg meg selv først til kjøpmann sommeren 1801, da jeg tok borgerskap i Bergen. Jeg kjøpte først en jekt, som jeg selv reiste med til Sunnfjord og saltet sild. Da jeg hadde fått last, seilte jeg til Bergen, og sendte derfra silden til Christiania. Dette gikk bra og jeg handlet nå med atskillige varer.

§ 54. Før Jul belaget jeg meg på å reise til Nordland, gikk selv til fots til Trondheim, der ankom jeg etter Nyttår 1802, og hadde planlagt at jekten skulle møte meg på Anneøen (I Hauges verker står Auneøen på Hitra, Aunøya ligg der tunnelen under trondheimsleden kommer opp på Hitrasiden. Red anm.). Derfra tok jeg til sjøs og på grunn av dårlig vær og vinterens vanskeligheter, fikk jeg nå erfaring med havreisenes fare. I en havn på Ørlandet (Uthaug eller Brekstad, i Hauges verker står nevnt Vallersund og Jøssund som ligger en time nord for Ørlandet, mulig det er rett? Red. anm.) hendte det at en person, som sa seg å være Fogdens fullmektig, likevel uten å dokumentere sitt oppdrag, kom og begjærte å se mitt pass, og da han hadde lest det, tok han dette og løp sin vei, kom tilbake igjen om noen timer og gjorde stor alarm, og hadde en del likesinnede selskapsbrødre med seg, endelig reiste han med passet og jeg hørte ikke noe mer til denne person.

Vi seilte derfra videre på vår reise med en slik dristighet at selv om vi hadde svakere fartøy enn de som seilte i selskap med oss, så våget vi oss likevel ut i så hardt vær at ingen turde følge oss.

§ 55. Vi kom lykkelig til Gjeslingenes fiskevær, og handlet fiskelast, var også selv med på fiskebåt og prøvet dette med flere slags arbeid som falt for hånden. Jeg ble også kjent med mange mennesker her, og rykte om meg bredte seg til Numedal. En fogdfullmektig kom ut til fiskeværet og lot sine ord falle slik: Han skulle ta meg og fartøyet i arrest. Han trodde at min skipper ikke hadde tollklarert i Bergen. Men så snart skipperen viste ham sine tollpapirer så ettergav han den påstand å ta jekten, men meg ville han likevel arrestere under det påskudd at jeg ikke hadde lov til å reise så langt nord og ikke heller hadde pass. Men jeg beviste at jeg var Bergensk borger og kjente ikke noen lov som forbød meg å reise i lovlig handelsærend, og at mitt pass på en voldsom måte ble tatt fra meg. Dessuten stilte jeg kausjon inntil videre med to Lensmenn og to andre menn, mens Fogdens fullmektig skrev til Stiftet, men aldri hørte jeg mer spørsmål etter arrestanten. Jeg fikk også her fortrolige venner og holdt oppbyggelsestaler for den fiskende allmue. Jeg fulgte fartøyet til det sted hvor de skulle tørke fisken, og der forlot jeg fartøyet og reiste til Trondheim, hvor jeg hadde noe å utrette med handelsaffærer.

§ 56. Siden reiste jeg fra Trondheim og aktet meg til Bergen. Da jeg var kommet mindre enn 3 mil fra første by, kom noen løpende etter meg på veien med store stokker i hånden. De presenterte ikke noen øvrighetsordre men truet likevel med at jeg skulle følge med tilbake til Lensmannen på Byneset. Da jeg kom til ham, beordret han to mann til vakt og fulgte også selv med til Trondheim. Nå spådde man at jeg skulle settes på livstid på Munkholmen. Lensmannen uttalte seg likevel på vei-

en med at han syntes at min religiøse ide var rett, og at han ikke fryktet for at jeg skulle løpe fra ham, men visste at Fogden syntes godt om en streng vakt, da det også skulle tjene til min beskjemmelse. Jeg svarte: At det er det samme for meg om så hele Sognet følger med som vakt. Lensmannen fulgte meg til Fogd B. -, som lot meg stå ute i sin gård noen timer, hvor atskillige gikk og spottet meg. Endelig kom Fogden og tiltalte meg bittert, fordi jeg igjen innfant meg på disse grenser, og skjelte meg ut for min kristendom. Jeg bad han om at han ikke måtte være så vred, men opplyse meg i de ting som jeg hadde feilet i imot vår kristendoms lære. Da ba han meg gå og lovet meg hus. Jeg spurte da Lensmannen hvor jeg skulle hen? Han svarte: Fra Herodes til Pilatus. Jeg svarte: Disse ord passer seg på min Mester, og jeg vil være villig å følge Ham i Hans fotspor. Likevel, jeg kom ikke til Pilatus denne gang, men jeg ble ført til Stiftsamtmann Gr. M. -. Denne mann hadde jeg før erfart i det minste toleranse og menneskekjærlighet hos. Da jeg nå kom til ham, så tiltalte han meg for en del grove beskyldninger, som var løgnaktig utspreidt om meg. Mitt uskyldige hjerte brakte meg og til å bruke et skyldfritt språk med slik djervhet at jeg siden ved nøyere ettertanke syntes jeg var altfor dristig, og dels måtte selv smile av mitt raske uskyldige forsvar mot Stiftamtmanden. Iblant flere beskyldninger var også disse som de viktigste: At en mann som bodde 3-4 mil fra Trondheim hadde myrdet et barn i raseri. En annen som bodde 7 mil fra byen hadde brent sin brors arm, med de ord, han ville prøve om han kunne utholde ilden med slik kraft som de første martyrer. Dette ble senere utbasunert i avisene over hele Norge, Danmark og enda til Tyskland, for å bevise min læres onde